

TAJEMSTVÍ V NÁZVECH UKRYTÁ

VELKÉ KARLOVICE

KAROLINKA

NOVÝ HROZENKOV

Přemysl Mácha
Vojtěch Bajer

Recenzenti:

PhDr. Jiří Woitsch, Ph.D.
Etnologický ústav
Akademie věd ČR, v. v. i.

PhDr. Milan Harvalík, Ph.D.
Ústav pro jazyk český
Akademie věd ČR, v. v. i.

Publikace vyšla s podporou grantu NAKI
č. DF11P01OVV022 Místní a pomístní názvy
jako kulturní dědictví a zdroj lokální, regionální
a národní identity. Příprava metodiky ochrany
místních a pomístních jmen podporovaného
Programem aplikovaného výzkumu a vývoje
národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva
kultury České republiky.

Jazyková redakce:

Mgr. Jana Davidová Glogarová, Ph.D.

© Přemysl Mácha, Vojtěch Bajer,
Ostravská univerzita v Ostravě, 2013

Druhé, upravené vydání, 2014

Grafika a sazba: © Vladimír Ochman
www.ochman.cz

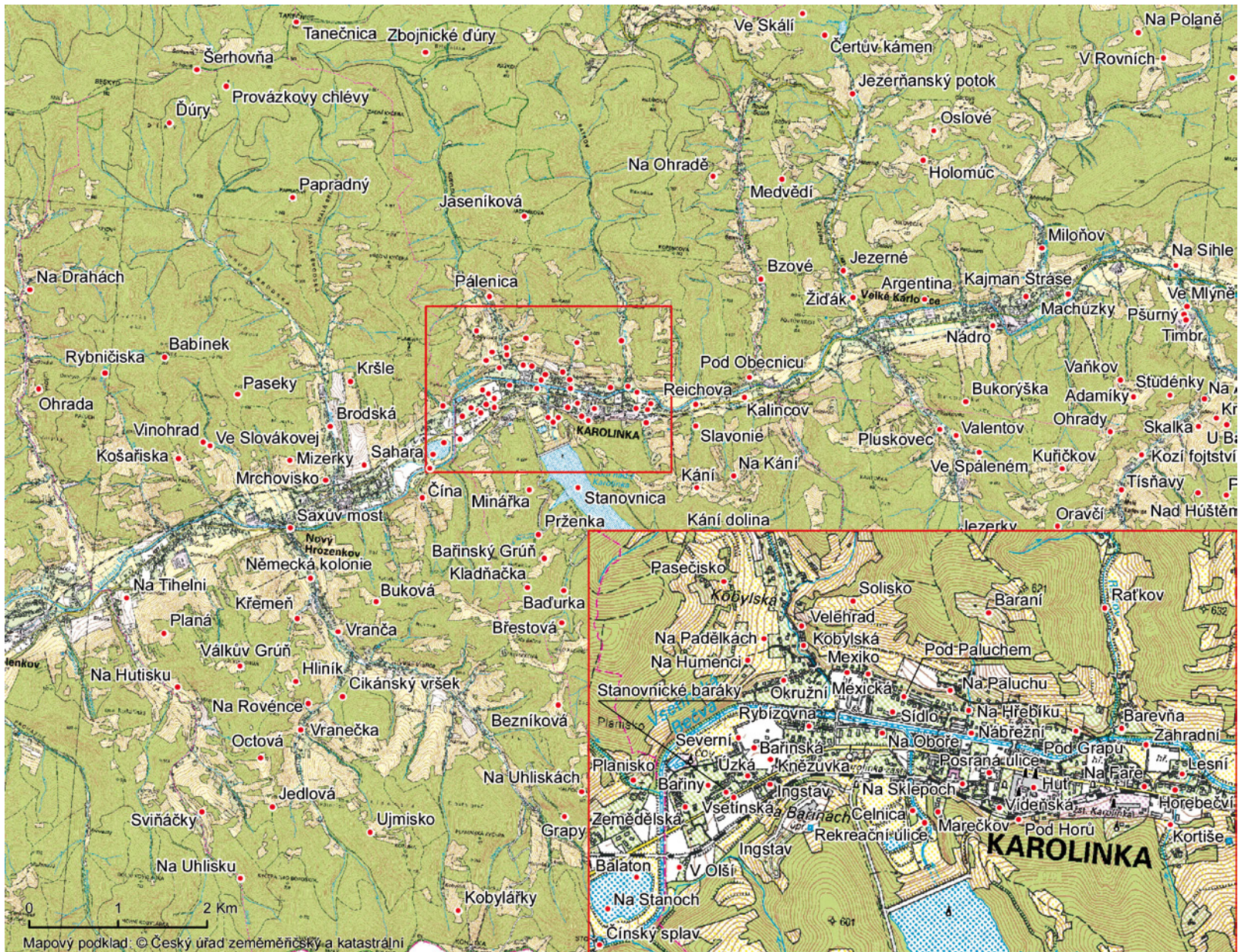
Vytiskl: Tribun EU, s.r.o., Brno
www.knihovnicka.cz

ISBN 978-80-7464-177-0
Identifikační kód projektu:
DF11P01OVV022

Webové stránky projektu:

<http://projekty.osu.cz/mistapameti>

www.nazvymist.cz

OBSAH

Úvodem	2
Názvy, které spojují	4
Rozina, Charlotta a Karel – jména podle jmen	11
Vrchol zalesněný, bukový nebo s medvědy	19
Sekat, pálit, pražit!	28
Pásli ovce valaši	32
Hospodáři, majitelé, hosté	37
Dějiny v názvech	43
Názvy zaniklé a vzniklé	49
Z Mexika do Číny přes Balaton	56
Povídá se, že...	60
Údolí a části Velkých Karlovic	66
Hrozenkovští Orsáci a nejen oni	70
Karolinka – od vesnice k městu	76
Trocha teorie (nakonec) a k čemu to může být dobré	80
Chránit, nebo nechránit? Toť otázka...	84
O knížce a projektu	88
O výstavě	90
Zdroje fotografií a obrázků	91
Užitečné zdroje	92
Rejstřík zeměpisných názvů	94
Poznámky	97
Poděkování	100
Summary	102

ÚVODEM

Krajina je příběh a názvy míst jsou slova, z nichž je tento příběh složen. A není to rozhodně příběh nudný, ba právě naopak. Názvy míst vyprávějí příběhy o lásce a smrti, každodenní lopotě i svátečních chvílích, příběhy veselé i smutné, příběhy o setkávání lidí, zvířat, rostlin, hor, potoků a živelů či příběhy o nás a těch druhých za hranicemi našeho domova.

Názvy míst v běžném životě bereme za zcela samozřejmé a málokdy se nad nimi pozastavíme. Jak důležité jsou, si však snadno uvědomíme, když si představíme alternativní scénář – prostor našeho domova BEZ jejich přítomnosti. Dokázali bychom se v takovém prostoru ještě vyznat? Byl by to ještě domov, nebo jen

jakési anonymní, cizí a neznámé místo? Jak by se nám v něm žilo? Názvy míst tedy nejsou jen sbírkou kuriózních příběhů. Jejich prostřednictvím si vytváříme vztah k domovu a zabydlujeme se ve světě.

Předkládaná publikace přináší příběhy krajiny Velkých Karlovic, Karolinky a Nového Hrozenkova tak, jak nám je vyprávějí názvy usedlostí, hospodářských objektů, hospod, hor, lesů, potoků, pastvin, cest či kapliček. Těmto obcím byla již věnována řada zajímavých publikací přibližujících přírodní prostředí, historii, kulturu či tradiční mluvu regionu, žádná se ale zatím cíleně nezabývala názvoslovím místní krajiny.

HORSKÁ CHATA
SOLÁŇ

Moser

HOSPODKA

JEZERNĚM

SKLÁŘSKÁ

VELKÉ
KARLOVICE

PRONÁJEM UBYTOVÁNÍ
Dřevěnice "u Rozárky"

Nový Hrozenkov u jezera "Balaton"

Naše knížka je proto ne-tradičním pozváním k výle-tům krajinou uvedených obcí, krajinou minulou, současnou i budoucí. Vzhledem k jejímu rozsahu není možné věnovat se všem názvům, jichž jsme v těchto obcích zaznamenali více než jeden tisíc. Zaměřu-jeme se proto jen na ta země-pisná jména, která jsou pro sledované obce typická, a dále na názvy, které jsou výjimečné a s nimiž jsou spojeny záj-mavé příběhy. Zájemce o širší souvislosti názvosloví popiso-vaných obcí odkazujeme na další práce uvedené v závěreč-ném přehledu literatury.

V textu jsme se snažili vyhý-bat odborným termínům, ně-které se nám do něj ale přece jen vloudily. Jejich vysvětlení

naleznete buď přímo v textu a v kapitole *Trocha teorie (na-konec) aneb k čemu je to dobré*, kterou jsme zařadili na závěr knížky pro zájemce o vědecké studium místních a pomíst-ních jmen.

Doufáme, že Vám kniha přinese užitečné a zajímavé informace o názvech míst ve Vašem okolí a přesvědčí Vás, že stojí za to alespoň něco málo z toho, co nám zde zanechali naši předkové, pro budoucí generace uchovat.

NÁZVY, KTERÉ SPOJUJÍ

Začneme s názvy, které jsou významné pro všechny 3 obce. Týkají se řeky a dvou pohoří. Bečva všechny obce púíl, Javorníky tvoří jejich jižní a Vsetínské vrchy severní část.

Voda, která řve

Jména řek, především těch větších, patří mezi nejstarší názvy v krajině. Řeky většinou protékají více krajinami, a jako první tak sloužily pro orientaci obyvatelům nížin nebo putujícím

Vsetínská Bečva na Komenského mapě Moravy (1627)

kupcům. Velmi stará je například *Jizera*, jejíž jméno má původ v praindoevropském základu **-eis/-ois/*-is* ve významu 'bystře proudit, prudce se pohybovat'. Jizeře dali

jméno Keltové a analogie tohoto jména nalezneme i jinde, kde Keltové žili – např. jména řek Isère ve Francii, Isar v Bavorsku či Yser/Ijzer v Belgii.¹

Není náhodou, že tolik názvů řek v českých zemích končí příponou *-ava*. Ta se vyvinula ze starogermánského pojmenování vody **-ahwa*. Příkladem může být symbol české státnosti, řeka *Vltava*, jejíž jméno je odvozeno ze starogermánského slova **wiltahwa*, tedy ‚divoká voda‘. Stejně tak kdysi *Morava* byla ‚voda-moře‘, tedy ‚voda, která teče do moře‘ nebo ‚velká

voda‘. Například *Ostravice* se původně jmenovala *Ostrava*, ‚prudká, ostrá voda‘. Starší název řeky se uchoval v pojmenování města při jejím soutoku s Odrou.²

Na rozdíl od předchozích jmen, u kterých se na původním významu odborníci shodli, patří výklad jména *Bečva* k těm méně jasným. Základ může mít podobný, byť v názvu místo *-ava* dnes zůstalo jen *-va*, horší je to ale s první částí názvu. Podle některých teorií je jméno *Bečva* odvozené z keltského *beč-* ve významu ‚horský hřbet‘. Název by pak

Detail širokého koryta Bečvy při soutoku se Stanovnicí na mapě stabilního katastru z roku 1829 (ČÚZK)

znamenal ‚horská voda‘. Další se přiřklánějí ke germánskému původu a základu *baki-/bakja-* ‚(potok)‘. Asi nejvíce se uvádí spojení tohoto jména se zvukem, který řeka vydává, a se základem *bečet*. Přeložit její původní jméno do dnešní češtiny by se tak nejspíše dalo jako ‚bečivá, naříkající, řvoucí voda‘.³

Ať je to, jak chce, starobylost pojmenování této řeky je ale logická. Vždyť podél její dolní části vedla jedna z větví Jantarové stezky, prastaré obchodní cesty spojující jih a sever Evropy.

Řeka Beyx

Nevíme, jak Bečvu nazývali první obyvatelé území nad Vsetínem. Je dost možné, že jí ani neříkali Bečva. Také většina map z té doby zachycuje oblast Valašska jen velmi nepřesně, protože o okrajových částech osídlených území byly tehdy obecně jen velmi špatné zeměpisné znalosti. Proto také u horních částí řek nebylo úplně neobvyklé, že je obyvatelé alespoň z počátku nazývali

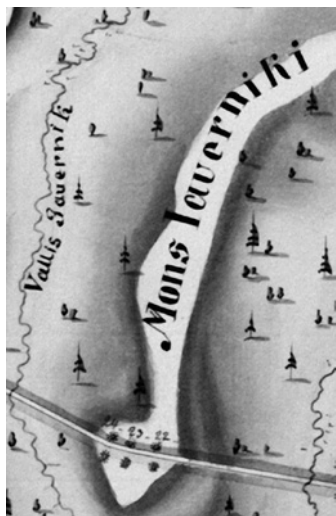
jinak, než jak tomu bylo v níže. V případě Bečvy však určité povědomí muselo existovat poměrně brzy, protože už nejstarší písemná zpráva o dnešním Vsetínsku, listina z roku 1297, mluví o tom, že mistr Ekko, představený českých a moravských templářů, získal území na řece Beyx.⁴ (Což sice trochu senzačně připomíná jméno bájně řeky Styx, která má v podsvětí obtékat říši mrtvých, ale jde spíše o chybu při zápisu.)

S přibývajícími zeměpisnými znalostmi lidé začali rozlišovat mezi *Bečvou Horní*, tekoucí přes Vsetín, a *Dolní*, protékající Rožnovem. V mapě je takto asi poprvé rozdělil Jan Amos Komenský (*Beczwa superior*, tedy horní, a *inferior*, dolní). Jako *Bečva Vsetínská* a *Rožnovská* začaly být tyto řeky označovány mnohem později, v mapách se objevují až ve 20. století.

Javorové hory

Pojmenování míst podle dřevin, které jsou typické pro tato místa, je celkem běžné

Javoronický hřeben na mapě sporných území rožnovského panství z roku 1737 (MZA)

(viz např. Česká Lípa, Horní Bříza nebo Bukovec). U *Javoroníků* se předpokládá, že své jméno také získaly od mnoha *javorů*, které zde rostly.

Problém je v tom, že podle odborníků v této oblasti v době příchodu prvních lidí nejvíce rostla jedle a především buk. První písemné záznamy o stavu lesů sice pocházejí až z roku 1666, kdy dal hrabě Jiří Illésházy pořídit

soupis majetku svého vsetínské panství, ale i z nich se dozvídáme jen o jedli a buku. Popis si však zřejmě všiml jen v té době hospodářsky důležitých dřevin a ostatní zcela opomíjel. Předpokládá se, že ve většině lesů rostl roztroušeně také javor, místy jilm, lípa a jasan. Na některých místech tyto dřeviny dokonce převažovaly, např. javor s lípou hojně rostly na strmých kamenitých svazích a v zářezech potoků. A tak v tomto hraničním pohorí sice javor nebyl nejčastějším stromem, ale možná ho tu bylo přece jen víc než v okolí, což stačilo k tomu, aby se horám začalo říkat *Javorové*, později *Javorníky*.

Javorové hory nebo javořiny?

Mohlo to být ale úplně jinak. Zvláštním případem pastevního hospodaření v hraničních horách byly totiž tzv. *javořiny*. Etymologicky je toto slovo sice odvozeno od javoru, ale nikoliv proto, že by zde rostl nějaký původní javorový les, ale protože se jednalo o řídké

pastevní lesy, popř. pastviny se stromy, které byly opakovaně ořezávány a mezi nimiž postupem času mohl na některých místech převládnout javor (na úkor buku, jedle či smrku). Javořin bylo v našich obcích tolik, že je bylo nutné odlišovat upřesňujícími názvy. Například v roce 1800 je v německy psaném *Seznamu javořin, které vysoká vrchnost uvnitř uvedených poddaných zčásti prodala, zčásti svěřila* pro rožnovské panství uváděno 34 javořin, mezi nimi např. *Lěští, Milenov, Vysoká, Cáb, Beneška, Ribianky, Peciválka, Šlahorka* či *Šerhovňa*.⁵ Jednalo se o lukrativní pastviny, o něž poddaní projevovali eminentní zájem. Práva pastvy v javořinách byla předmětem kupních smluv, dědických řízení a vlastnických sporů. Například v zápise č. 3 z gruntovní knihy Velkých Karlovic ze 7. prosince 1778, v němž se převádí fojtství na Jana Billa, se mimo jiné říká i toto: „Památká se zde činí, že poněvač to fojtství skrz vyrovnání hranice mezi panstvími rožnovským a vsetínským k hrubém

roztrhnutí přišlo [...] mil. vrchnost na to zhlédajíce [...] pak v Javořině konce Lemešné řečené dvacet kusů jalového dobytka hovězího bez všelijakého platu pásť milostivě dovolila a jeho vrchařem na téj Javořině ustanovila...“⁶ Je tedy možné, že nikoliv původní javorový les, ale právě javořiny daly základ názvu *Javorníky*, na jejichž hřebeni se páslo již v 15. století, tedy dávno před vznikem obcí pod hřebenem v horní části údolí Vsetínské Bečvy.

Gavor = javor

S Javorníky souvisí ještě jedna zajímavost. Téměř do poloviny 19. století se v psané češtině namísto „J“ používalo písmeno „G“. Ve starých mapách se tak místo jména Javorníky nebo i názvu vrcholu Velkého Javorníku můžeme setkat se staršími pravopisnými podobami *Gauernite* a *Gauernik*. Pozůstatek tohoto způsobu psaní kupodivu najdeme i v současných mapách, podle kterých se jižní svah Velkého Javorníku nazývá *Gavornité*.

Přítom se původně jednalo nejspíš jen o omyl tvůrce mapy, který opsal bez opravy název ze starého podkladu.

Podobně zní i název *Gaurrov*, který pro část území pod vrcholem Velkého Javorníku používá starší generace z údolí Podřátatě v Karlovicích. Podle pověsti jméno souvisí

s úkrytem zbojnického pokladu (více o tom v kapitole *Povídá se, že...*). Je ale pravděpodobněji, že tento název, zachycený už na mapách z 18. století, mohl vzniknout právě jen zkomolením starého zápisu Javorníku samotného.

Vrchy u města Sětova

Jak získaly svůj název *Vsetínské vrchy*, by jistě dokázalo říct i malé dítě. Jak ale vzniklo jméno *Vsetín*? Říkalo se mu tak už docela dávno. V podobě *Vsetin* je zachyceno už v roce 1417

Hotel Portáš na javornickém hřebeni

Starý Vsetín s korytem Bečvy (TL)

a jako *Wsetin* ještě o 20 let dříve. Tyto tvary jsou už ale vytvořené z jiného jména. První zmínka o městě pochází z roku 1308, kdy je jmenováno jako *Setteinz*. Proto se předpokládá, že název Vsetín je odvozený od osobního jména *Sěta*, *Sětoslav* nebo *Sětolub*, a znamenalo zřejmě ‚Sětovo město‘, případně ‚Sětovo území‘.⁷

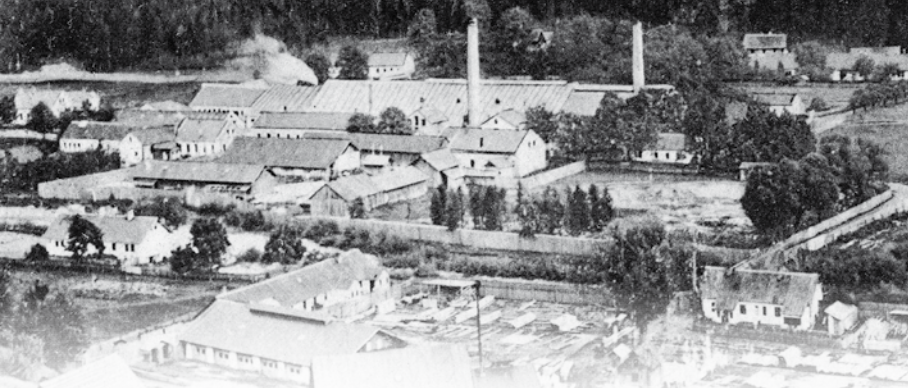
V minulosti se spíš než *Vsetínské vrchy* používal název *Vsacké vrchy*, který ani dnes není zcela neobvyklý. V některých starších turistických mapách najdete i podobu *Vsacké hory*, která je odvozena od stále běžně používané nářeční varianty názvu *Vsetínsko*.

Úkol pro zvědavé čtenáře:

Názvy související se stromy jsou v krajině poměrně časté. Zkuste si vybavit další názvy spojené s jinými druhy stromů. Pokud si nevzpomenete, můžete se podívat do kapitoly „Vrchol zalesněný...“.

Vsetín na mapě z počátku 20. století

ROZINA, CHARLOTTA A KAREL – JMÉNA PODLE JMEN

Pojmenovávání sídel podle jejich zakladatelů či prvního osadníka je vůbec nejčastější motivací místních jmen a s takto utvořenými názvy se setkáme napříč českými zeměmi. Platí to často i o názvech, které dnes už zdánlivě s osobními jmény nemají nic společného. Pro příklad

nemusíme chodit daleko – blízké *Huslenky* a *Halenkov* nejsou odvozeny od houslí a halen, jak by se snad na první pohled mohlo zdát, ale z osobních jmen. V případě *Huslenek* je základem názvu pravděpodobně osobní jméno *Husl(-a)*, od něhož vznikl původní název *Huslina*, jehož podoba

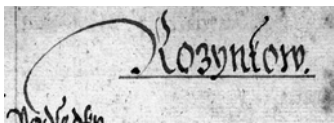
Nový Hrozenkov

Karolinka

Velké Karlovice

Hrozenkov v Popisu panství Vsetín z roku 1666 (ZAO)

Huslenky je pouhou zdrobnělinou. V případě *Halenkova* stálo u zrodu názvu pro změnu osobní jméno *Helena*, což byla dcera hraběte Illésházyho, majitele vsetínského panství, podle níž byly nově vytvořeny dvůr (*Helenkovice*) a posléze i ves (*Helenkov*) původně pojmenovány.⁸

Už asi tušíte, že i *Karlovice*, *Karolinka* a *Hrozenkov* byly pojmenovány podle konkrétních osob. Ale podle kterých? Povíme si o nich postupně v pořadí, ve kterém vznikly.

Manželka nebo dcera?

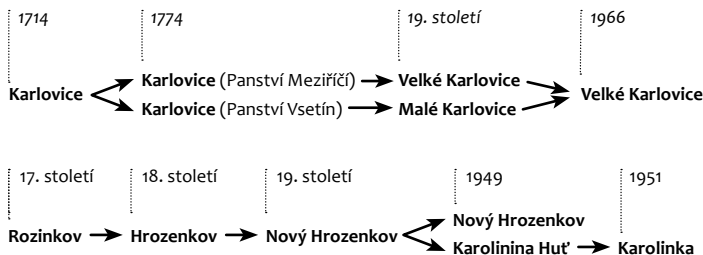
Knih *Moravskoslezské pověsti*, vydaná roku 1933, uvádí příběh *O založení Nového Hrozenkova*.⁹ Spisovatel Adolf Wenig, který také napsal libreto k Dvořákově opeře *Čert a Káča*, se v něm zmiňuje o názvu Hrozenkov: „Za dávných časů, kdy

tam v těch místech byl všude hustý les, nebylo tam bezpečno. Loupežníci tam byli. A že se jich lidé hrozili, říkalo se tam Hrozenkov“. Jedná se o pěkný příklad lidové etymologie, tedy nevědeckého vysvětlení vzniku a původního významu názvů podle toho, jak jim rozumíme dnes.

Skutečnost byla přece jen odlišná. Nejstarší známé tvary názvu *Rozinka* a *Rozinkov* z roku 1649 dobře naznačují původní kořeny jména. Hrozenkov založil uherský hrabě Mikuláš Pázmány z Panaszu, kterému v letech 1637–52 patřilo vsetínské panství. Předpokládá se, že novou vesnici pojmenoval podle své manželky Roziny Petheové z Hetese. Nevíme však, kdy přesně byl Hrozenkov založen. Bylo to

Hrozenkov na mapě 1. vojenského mapování v letech 1764–68 (MS)

zřejmě v letech 1644–49. Není tak vyloučeno, že nově vzniklou ves pojmenoval hrabě na počest své dcery Roziny, jež se mu narodila v únoru 1649. Pravděpodobnější je ale spíše první varianta. Mimochodem, hrabě Pázmány založil také vesnici, kterou pojmenoval podle sebe. Ves *Mikulášov* se dnes jmenuje *Mikulůvka*.

Název vesnice se postupem času vyvíjel. Roku 1666 je zachycena podoba *Rozynkov* a na začátku 18. století už se běžně používal *Hrozinkov* nebo *Hrozenkov*.

Nový? Starý?

Časem začaly být se jménem *Hrozenkov* problémy. Nešlo o problémy obyvatel, ale

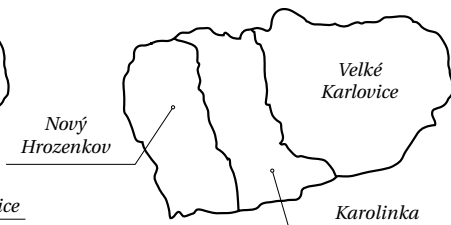
úředníků, státních i církevních. V 19. století spolu s modernizací státní správy bylo nutné jednoznačně od sebe odlišit jednotlivé obce. A obce nesoucí totožný název *Hrozenkov* byly na Moravě dvě, vzdálené od sebe necelých 50 kilometrů vzdušnou čarou. První rozlišení na *Nový* a *Starý* začala ve 20. letech 19. století používat církevní správa. „Náš“ *Hrozenkov* získal přívlastek *Nový* jednoduše proto, že je skutečně téměř o 400 let mladší, než ten druhý, v Bílých Karpatech. Oficiálními se tato jména stala až ve 2. polovině 19. století.

K pojmenování obce se váže ještě jedna zajímavost. Původně se kromě jména *Rozinkov* používalo i pojmenování

OBCE 1850

OBCE DNES

Nowá Wes. Tento název se u nově založených vesnic po nějakou dobu běžně objevuje v úředních záznamech i v jiných oblastech.¹⁰

Když se dva perou...

Podle stáří jsou v pořadí druhým názvem *Karlovice*. V neosídlených oblastech, jako bylo právě území Karlovic, nebyly ještě ani na začátku 18. století přesně určeny hranice jednotlivých majetků. „Zahraniční“ uherská panství se už dlouho hádala se vsetínským panstvím o velkou část území od dnešních Karlovic až po Halenkov. V nepřehledné situaci vycítili příležitost Žerotínové, majitelé sousedního panství meziříčsko-rožnovského,

a prohlásili kus této oblasti za svůj majetek.¹¹ Využili toho, že se zde už dřív usídlilo, v podstatě „načerno“, několik lidí pocházejících z jejich vesnic. Když se dva perou, třetí se směje.

Vsetínské panství se bránilo, spor se dlouho vlekl, až v roce 1714 na tomto místě Karel Jindřich ze Žerotína založil ves *Karlovice*. Asi není těžké uhodnout, že ji pojmenoval podle sebe. Vsetínští páni však boj ani poté nevzdali, a aby to bylo ještě o něco složitější, museli Žerotínové navíc čelit i nárokům uherských šlechticů. Když se perou tři, to už může být pořádná mela. A občas také byla, jak ukazujeme v kapitole *Dějiny v názvech*.

Výletníci u tabulí označující Malé Karlovice

Hranice jako v Americe

Nakonec se hranice Karlovic posunula ve prospěch Uher z hřebene Javorníků o něco níže (proto i dnes oblast Kasárna patří Slovensku) a pro vsetínské panství prý kus ukrojila přímo Marie Terezie. Ta podle pověsti vzala pravítko a udělala jednu rovnou čáru. Při tehdejší špatné úrovni

mapových záznamů se pak ve skutečnosti muselo udělat těch čar poměrně více. V každém případě zůstaly Karlovice rozděleny na dvě části a rozhraní jejich katastrů připomíná rovné hranice mezi státy USA.

Běžně se dočteme, že od té doby se větší, rožnovská část nazývala *Velké Karlovice* a menší část vsetínská *Malé Karlovice*. Skutečnost byla poměrně složitější. Ještě v polovině 19. století se obě obce jmenovaly prostě jen *Karlovice*. Když už je bylo nutné odlišit, pak jen podle toho, že rozdělením se vsetínská část dostala i pod správu jiného kraje. Úřední zápis poté vypadal takto: Karlovice, Přerovský kraj, a Karlovice, Hradištský kraj. První byly rožnovské, druhé vsetínské. Poprvé se o Velkých Karlovicích píše až téměř 100 let po rozdělení obcí, což souviselo s již výše zmiňovanou modernizací státní správy. Teprve tehdy vznikaly přesné oficiální názvy, nezbytné pro jednoznačnou identifikaci a statistické výkazy.

— 33 —

Roku 1711 založil slechetný majitel statku rožnovského hrabě Karel Jindřich ze Zerotina tudy osadu, dav jí po sobě jméno Karlovice.

Dříve nazývala prý se krajinka naše Dolina Urgatina.

Příběh vzniku Karlovic, jak jej uvedl Jan Kutzer ve svém Karlovském zrcadélku

KARLOWITZ – WSETIN

(KARLOWICE-WSETIN)

— in —

Mähren

Hradischer Kreis

Bezirk Wsetin

KARLOWITZ

(KARLOWITZ)

— in —

Mähren

Prerauer Kreis.

Bezirk Alled. Meseritsch

Když se roku 1966 Malé a Velké Karlovice téměř po 200 letech znovu sloučily, nezískaly zpět své společné jednoduché jméno Karlovice. Asi proto, aby se to nepletlo s jinými Karlovicemi, které jsou v českých zemích. Vzpomínka na dřívější rozdělení Karlovic se uchovala např. v místním názvu *U Tabulí* v Tisňavách, kde stávaly cedule označující hranice obcí.

Záhadná Dolina Urgatina

Ke Karlovicím patří ještě 2 zajímavé názvy. Prvním je *Odtrhlá* nebo také *Malá strana*, jak se posměšně říkalo Malým Karlovicím (a jejich obyvatelům *Odtrhlané*). Druhým je legendární Dolina Urgatina, která prý je nejstarším pojmenováním území Karlovic. Název

se mezi lidmi běžně rozšířil zejména díky stejnojmennému časopisu a jeho článkům, které legendu o „prastarém jméně“ podporovaly a rozsáhle spekulovaly o jeho původu. Lidová etymologie se snažila tento název vykládat např. jako zarostlé údolí nebo odvodit od salašnického pojmu urda (smetana z ovčího mléka). Ve skutečnosti se o Dolině Urgatině v kronikách ani jiných starých záznamech nepíše. První zmínka je zřejmě až v *Karlovském zrcadélku*, nejstarší knižní publikaci o Karlovicích, vydané v roce 1886 řídícím učitelem Janem Kutzerem.¹² Původ názvu ovšem stále zůstává záhadou.

DOLINA URGATINA

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK HORNÍHO VŠACKA

Vyobrazení Karolininy huti na ceníku firmy z roku 1863 (BAL)

Nevlastní matka

Když Salomon Reich, spolumajitel skláren ve Velkých Karlovicích, v roce 1862 otevíral novou skelnou huť v Novém Hrozenkově, pojmenoval ji *Charlottenhütte*, v překladu *Karolinina huť*. V tomto

Salomon
Reich
(BAL)

případě nešlo o jméno manželky nebo dcery, ale nevlastní matky.

Salomon Reich byl žid. Ale zvláštní žid. Obecně místní obyvatelé neměli židy příliš v lásce, většinou byli hospodskými, obchodníky nebo úředníky skláren. A ani Reich nebyl kdovíjak oblíbený. Přesto byl starostou Karlovic dlouhých 23 let. Málokterý žid asi také daroval lustry katolickému kostelu, jako to Reich udělal v Karlovicích.¹³

Název *Karolinina huť* se časem začal používat i pro širší okolí, a tak když bylo v roce 1949 rozhodnuto, že se Hrozenkov rozdělí na 2 části, byl

automaticky zvolen i pro nově vzniklou obec. Nevydrželo to však moc dlouho, už o 2 roky později došlo ke změně na *Karolinku*. Ačkoliv bylo jméno *Karolinka* zcela nově vytvořené, nelze mu upřít velkou dávku zvukomalebnosti, tak charakteristický pro valašské obce (viz např. Jablůnka, Jasénka, Huslenky).

Jdu do Huti, jdu do Karolinky

Dodnes mnoho starších obyvatel Hrozenkova neříká „jedu do Karolinky“, ale „jedu do Huti“. Tímto označením se však myslí jen střed Karolinky, nikoliv celá obec. Stejným způsobem název občas používá starší část samotných

obyvatel Karolinky, především těch z bočních údolí. Podobně se často užívá název *Karolinka* – když jdou lidé ze Stanovnice do středu města, říkají, že jdou „do Karolinky.“ A naopak, pro mnoho lidí z centra je Stanovnice „údolí mezi Karolinkou a Karlovicema“.

Úkol pro zvědavé čtenáře:

Kromě těchto 3 obcí a kromě Huslenek a Halenkova jsou na Horním Vsacku ještě další 2 obce, které mají název spojený s osobními jmény. Které?

*(vnuť Johanna, od Johana)
(Zděchov od jména Zděch a Janová)*

VRCHOL ZALESNĚNÝ, BUKOVÝ NEBO S MEDVĚDY

Názvy míst každé obce odrážejí její specifickou historii a přírodní prostředí, a proto nikdy nenalezneme zcela shodné soubory názvů v různých obcích. Některé názvy jsou rozšířené na větším území, některé jen v několika obcích, a jiné dokonce nalezneme jen v jediné obci. Přírodní prostředí zanechalo v zeměpisných jménech hlubokou stopu, ať už se jedná o prvky reliéfu, rostliny či zvířata. Tato

jména patří mezi ta sdílená a ukazují nám, jak naši předci vnímali své prostředí.

Beskydy jsou prostě horské hřebeny

Osídlování prostoru dnešní České republiky postupovalo proti proudu řek z nížin do hor. Proto mezi prvními pojmenovanými objekty byly právě řeky, jejichž názvy jsou na českém území zdaleka nejstarší,

a to možná i o tisíc let starší než názvy ostatních objektů. Z pohledu obyvatele nížiny byly hory daleko a bez zvláštního významu, neboť dřeva bylo dost i v nížinách. Proto je lidé buď nepojmenovávali vůbec, nebo jen obecně jako hory za použití tehdy běžně užívaných slov, kterým už dnes ale nerozumíme. Tento původně obecný význam dodnes nesou např. *Brdy* či *Chřiby*, které v „překladu“ znamenají prostě ‚hory‘ či ‚kopce‘, a *České středohoří*, kterým se dříve říkalo *Prostřední hory*. Když začaly být hory zajímavé jako zdroj nerostných surovin, byly často i pojmenovány – tak získaly svůj název např. *Železné hory* nebo *Krušné hory* (ze staročeského krušit = ‚drtit, mačkat, těžít‘ a *krušec* = ‚rudný nerost‘). Současné názvy dalších českých pohoří jsou povětšinou docela mladé a jejich názvy jsou často odvozeny od řek, které v nich pramení – *Jizerské* a *Orlické hory*, podle významného sídla – *Novohradské hory* a *Králický Sněžník*, či podle etnické příslušnosti – *Český les* či *Lužické hory*.

Mezi nejpozději pojmenované patří např. *Šumava* (novotvar odvozený od staročeského *šuma* = ‚les‘), které se až do 19. století říkalo *Bavorský les*.¹⁴

O původu slova *Beskydy* se dlouho diskutovalo a byla předložena různá vysvětlení možného významu. Nejrozšířenějším je téměř doslovný rozbor *Beskyd* jako chudé půdy bez živin, ‚bez kydů‘. To je samozřejmě lidová etymologie, která nemá se skutečným významem slova nic společného. Jaký je ale tento „skutečný význam“, se s určitostí nedá říci. Jako nejpravděpodobnější se jeví odvození slova od starogermánského výrazu *beskaid* s možnými thráckými kořeny ve smyslu ‚horský předěl‘ či ‚horské pásmo‘. Název *Beskyd* dodnes v *Beskydech* nalezneme, a to právě v souvislosti s vrcholy či částmi hřebenů, které oddělují dřívější země nebo panství – viz např. *Beskyd* a *Beskýdek* na slovenské hranici v údolí *Léskové* ve Velkých Karlovicích, nebo třeba *Beskyd* na česko-slovenské hranici v obci Bílá mezi *Konečnou* a *Sulo-*

vem. Původní význam slova se dokonce uchoval i v povědomí starousedlíků – tak např. hřebeni v závěru údolí *Lušová* v Novém Hrozenkově, který odděluje Nový Hrozenkov od Valašské Bystřice, místní říkají *Na Beskydě* (tj. ‚na hřebeni‘). Stojí za připomenutí, že s výrazem *Beskyd* se setkáváme po celém karpatském oblouku (*Beskyd, Bieskid, Biesczad* aj.).¹⁵ Naše Beskydy jsou tedy jen jedněmi z mnoha. Jedinečnými je ale v kontextu České republiky dělá celá řada dalších názvů.

Grůň? Ale který?

Snad každého návštěvníka Beskyd musel zaujmout častý výskyt názvů jako *Čupel, Beskyd, Grůň, Kyčera* či *Přischlop*, s nimiž se nikde jinde v České republice nesetkáme. Tyto názvy jsou totiž vázané na tzv. valašskou kolonizaci, která v 16.–18. století zasáhla jen část hor při slovenské, resp. dříve uherské hranici. Řada těchto názvů má balkánský původ, jelikož se ale jedná o názvy staré a pocházející z jazykově pestré oblasti, původního významu se

Kání, dříve zvaný Kání grůň

Potok Brodská u hrozenkovského kostela na mapě stabilního katastru z roku 1829 (ČÚZK)

pravděpodobně nikdy nedobereme. Můžeme být ale hrdí na jedinečnost, které Beskydům a Javorníkům dávají.

Ačkoliv my dnes již řadě těchto pojmenování úplně nebo vůbec nerozumíme, naši předci se v nich vyznali velice dobře. Pomáhala jim při orientaci v terénu, při volbě bezpečné cesty či vhodného místa k založení hospodářství. Názvy se původně nevztahovaly ke konkrétním místům, ale byly obecným označením pro vrchol kopce (čupel), táhlý odlesněný hřeben (grůň), strmý

zalesněný kopec (kyčera) či sedlo na rozsoše od hlavního hřebene (příschlop).¹⁶ Právě proto je dnes po Beskydech a Javorníkách tolik Kyčer, Grůňů či Příschlopů a jediný způsob, jak je od sebe odlišit, zejména pak tam, kde se nacházejí vedle sebe, bylo pomocí nějakého upřesňujícího termínu – máme tedy *Stanovnickou* a *Válečkovu Kyčera*, *Selský* a *Panský Příschlop*, *Válkův* a *Bařinský Grůň* apod.

Některé vrcholy dnes známe už jen podle oněch upřesňujících termínů – příkladem může být *Kání* v Karolině, které se v prvních zmínkách na začátku 18. století uvádí jako *Kání Grůň*.¹⁷ Podobně dnešní *Koncová* v Karlovicích bývala *Koncová Kyčera*. Původně popisný význam si zachovalo také údolí *Brodské*, které je s největší pravděpodobností odvozeno od brodu přes dnešní potok *Brodská*

Úkol pro zvědavé čtenáře:

Které další názvy jsou podobně rozšířené po celých Beskydech a Javorníkách a jaký je jejich význam?

poblíž hrozenkovského kostela, který zde museli překonat všichni pocestní. Situaci dobře zachycuje mapa stabilního katastru z roku 1829. Posledním příkladem původně popisného výrazu přejatého pro název místa je pravděpodobně *Babínek* v Hrozenkově. Slovo *baba* je častým označením zaobleného kopce, snad dle toho, že připomíná sehnutou stařenu, a setkáme se s ním na řadě míst České republiky. Z pohledu z údolí od zastávky vlaku na hrozenkovském Čubově jsou vidět dva oblé kopce. Ačkoliv je dnes název spojován

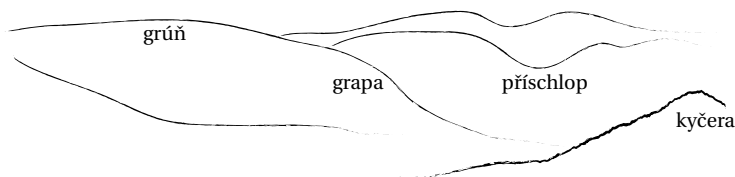
spíše s údolíčkem mezi těmito kopci, jednu z prvních zmínek o něm nalezneme v popise vsetínského panství z roku 1666, a to v množném čísle *Babinky* jako označení kopců (bohužel nevíme, zda právě těchto).¹⁸ S touto podobou názvu se ostatně v Hrozenkově stále setkáme.

Kde založit pole aneb „jak Palúch okopňává, bude jaro...“

Uživit se zemědělstvím v těžkých horských podmínkách

Historický pohled na vrch Babínek v Novém Hrozenkově

<i>čupel</i>	<i>vrchol kopce</i>
<i>čupec</i>	<i>menší kopec</i>
<i>grůň</i>	<i>táhly (odlesněný) horský hřbet, který odbočuje z hlavního hřebene</i>
<i>kyčera</i>	<i>strmý kopec na vrcholu úplně nebo aspoň částečně zalesněný</i>
<i>přišchlop</i>	<i>sedlo mezi dvěma vrchy nebo sedlo mezi hlavním a bočním hřbenem</i>
<i>gigula/kykula</i>	<i>vrchol kopce</i>
<i>grapa</i>	<i>roklina nebo příkrý svah s výmoly</i>
<i>sihly</i>	<i>podmáčené louky</i>
<i>úplazy</i>	<i>sesuvné svahy</i>
<i>ráztoka</i>	<i>potok, popř. soutok dvou potoků</i>

*... a ještě
jeden úkol:*

*Dokázali byste popsat pomocí uvedených
obecných termínů cestu z Vašeho domu
na nejbližší horský vrchol?*

nebylo nikdy snadné. Pozdní mrazy na jaře a brzké na podzim, kamenitá půda bez živin a časté sucho způsobované rychlým odtokem vody z prudkých svahů naučily místní obyvatele věnovat při výběru pozemku pro nová pole pečlivou a dlouhodobou pozornost kvalitě půdy, svažitosti terénu, dostatku vody, oslunění a dalším faktorům. Některé tyto aspekty odrážejí např. názvy jako *Na Kamenici*, nebo naopak *V Zahradě* v Tisňavách, *Planá* v Břežité a v Podtátém, *Octová* ve Vranečce (podle kyselé vody), *Na Rovni* v Podtátém, *V Rovních* v Miloňově či *Na Rovénce* ve Vranečce, *Planisko* v Babínku a Vranečce, *Sahara*, *Mizerky* a *Vinohrad* v Hrozenkově, *Rybničiska* v Babínku, *Studénky* v Tisňavách, *Jezerky* v Pluskovci, *Na Sihle* (*sihla* = ‚podmáčená louka‘) ve Velkých Karlovicích, *Bařiny* (‚mokrý,

podmáčené pozemky‘) v Tisňavách a Karolince, *Tatry* v Malé Stanovnici, *Velehrad* (usedlost v prudkém svahu) v Karlovicích a Kobylské, *Skaličtí* ve Velké Stanovnici, *Skalka* v Tisňavách, *Ve Skálí* v Jezerném a samozřejmě nespočetné *Grapy* (‚srázy, prudké svahy‘) ve všech obcích.

Úkol pro zvědavé čtenáře:

*Znáte další názvy, které
vyjadřují nějakou vlastnost
prostředí důležitou pro
osadníky a hospodáře?*

Příroda jako zdroj obživy

Prostředí nekladlo pouze meze pro lidské snažení, nabízelo člověku také různé příležitosti. Poskytovalo potravu, rostliny

*Začátek údolí Kobylské, ve svahu
vpravo Velehrad*

byly využívány pro jejich léčivé účinky a dřevo a nerostné suroviny sloužily k výrobě nástrojů či pro stavební účely. Například les, místně zvaný hora, málokdy byl jen obecným „lesem“ bez bližší specifikace, jako dnes často bývá pro nás. Bylo nutné rozlišovat mezi typy lesa jednak podle majitele a jednak podle převažujícího druhu stromového porostu či podle převládající formy hospodaření. Druhé složení lesa odráží např. názvy jako *Bukovina* ve Velké Stanovnici, *Buková* ve Vranči, *Bukorýška* ve Velkých Karlovicích, *Jedlová* mezi Vranečkou a Břežitou, *Bezníková* mezi Malou Stanovnicí a Vrančou,

Jaseníková mezi Račkovem a Kobylskou, *Jasenčí* v Tisňavách, *V Olší* v Karolině, *Břestová* (*břest* = „jilm horský“) ve Stanovnici, či *Dubinka* ve Velké Stanovnici.

Kromě stromů se v místních názvech objevují také jiné rostliny. Příkladem mohou být názvy údolí *Lopušanky* v Podtátém, les *Žihlavná* (*žihlava* = „kopřiva“) v Léskovém, les *Česnečka* (od česneku medvědího) v Pluskovci či vrch *Papradný* (*paprad'* = „kapradina“) v Brodské.

Názvů odvozených od divokých zvířat je zde také zastoupeno mnoho. Za všechny můžeme uvést např. *Jestřábí* v Miloňově, *Medvědí* v Jezerném, *Ježůvka* a *Srní voda* v Podtátém či *Vlčí* v Léskovém. Od zvířete je odvozen např. také název údolí *Borsučí* ve Velké Stanovnici, a to od jezevce (dříve – a v polštině stále – *borsuk*). Tento název nalezneme i jinde v Beskydech, např. v obci Bílá, a je opět svědkem již zmíněné valašské kolonizace.

Méně často se objevují názvy odvozené od domácích zvířat. Příkladem může být *Kozí fojstství* a *Kobylí* v Tisňavách, *Kobylářky* ve Vranči, *Sviňáčky* v Břežité, *Baraní* v Karolince, *Baraňářka* ve Velké Stanovnici a možná i *Capúry* (*cap* = ‚kozel‘) v Léskovém a ve Velké Stanovnici. Tato pojmenování většinou označují místa, kde se pásala nebo ve větší míře chovala uvedená zvířata. Například názvy odvozené od kobyly většinou označovaly měkké louky, na kterých se mohly pást neokované březí kobyly, aniž by si zranily kopyta. Takto

získalo svůj název např. údolí *Kobylská* v Karolince, zmiňované také jako *Kobylná* již v urbáři vsetínského panství z roku 1657, tedy v době, kdy ještě na území Karolinky pravděpodobně žádné trvalé osídlení nebylo.¹⁹

Úkol pro zvědavé čtenáře:

Které další názvy odvozené od rostlin a zvířat znáte?

*Léskově, Bzově, Káňt
Např. V Dříně, Pod Javorem,*

Usedlost Na Sihle pojmenovaná podle podmáčené půdy

SEKAT, PÁLIT, PRAŽIT!

O sídlení českých zemí v době příchodu Slovanů bylo řídké a soustředilo se do nížin v blízkosti velkých řek. Zbytek území byl zcela zalesněn. První osadníci museli tedy nejprve les vykácet, aby mohli založit vesnice, zorat pole a sklídit úrodu. Tzv. mytební jména, tj. názvy spojené s mýcením lesa, proto patří mezi hojně místní a pomístní názvy, a dokonce vytvořily základ pro řadu názvů měst a obcí. Asi nejčastějším příkladem využití mytebního jména

v názvu sídla jsou *Žďár* a jeho zdrobněliny *Žďárec* či *Ždírec*, odvozené od staročeského slova *žďár* označujícího půdu získanou vypálením lesa. Podobného původu jsou i další názvy jako např. *Kladruby* či *Poruba* (od slovesa *rubati*, tj. ‚káceti les‘), *Třebovice* (od slovesa *tříebiti*, tj. ‚káceti les‘), *Lazce* či *Lazy* (ze staročeského *laz* = ‚půda získaná vykácením lesa‘), *Světlá* (od slova *světlna*, tj. ‚mýtina‘) či *Polom* (‚vykácený, vylámaný les‘).²⁰

První beskydská ekologická katastrofa

Ačkoli mytební jména nepoložila základ názvům Karolinky, Karlovic a Hrozenkova, v názvosloví krajiny těchto obcí se s nimi setkáme poměrně často. Dnes pohlízíme na beskydskou, potažmo valašskou krajinu charakteristickou rozptýlenými dřevěnými usedlostmi, odlesněnými hřebeny a polanami a bohatým výskytem vzácných rostlin a živočichů jako na harmonickou a hodnou ochrany. Nerodila se však bezbolestně. Ve skutečnosti bychom mohli tzv. valašskou a ještě rozsáhlejší pasekářskou kolonizaci, resp. zavedení salašnického způsobu hospodaření, s jistou nadsázkou nazvat ekologickou katastrofou, ačkoliv se jako taková zcela jistě tehdejšími obyvatelům nejevila. Ba právě naopak – vytvářeli z divočiny obdělanou zem.

Obrovské plochy lesa byly v průběhu relativně krátké doby vypáleny a vymýceny, aby uvolnily místo pro pastvi-

ny a louky. Ve zbylých lesích se páslo a hrabalo stelivo. Stáda ovcí, koz a hovězího dobytka intenzivně spásala vzniklé pastviny, bránila zmlazování lesa, svými kopyty rozrušova-

Kaple na Světlé v Podiátém

la souvislý porost a výrazně urychlila hloubkovou erozi podél vodních toků a splavování půdy. Dnům údolí tato eroze přinesla časté záplavy, změny koryt a značně rozkolísaný průtok. Zároveň vytvořila celou řadu nových přírodních stanovišť a podpořila rozšíření nových či dříve málo rozšířených druhů rostlin a živočichů.

Ozvěny těchto dramatických změn v krajině dodnes nalezneme v názvech jako *Pálenica* ve Velké Stanovnici, *Babínku* a *Miloňově*, *Světlanisko* a *Světlá* (dříve Světlá Polana) v Podřátém, *Prženka* (ze slova pražiti) a *Spálené* ve Stanovnici, *Vyrúbaná*, *Polany* a *Čistěnka* v Tisňavách, *Polomová* a *Ve Spáleném* v Pluskovci, *Paseky* (ze slova posekati) v Hrozenkově nebo *Na Polaně* v Miloňově či na Kání.

Mezi mytební jména bychom možná mohli zařadit i velmi rozšířený název *Kršla* či *Kršle* (např. Léskové, Stanovnica, Podřáté, Brodská, Břežítá aj.). O původu názvu zatím nepanuje shoda, ale nabízí se

vysvětlení, že pojmenování je odvozeno ze slovesa *kršlit'* znamenajícího ‚klučit nízký keřový a stromový porost‘. Kršla by tedy byla vyklučená pastvina. Možná ale je to jen pastvina s keří (*krš* = ‚keř‘), anebo dokonce jen pastvina na okraji – dodnes se totiž na Valašsku hrabe seno „na okršel“, tedy od krajů směrem doprostřed na kupky.²¹

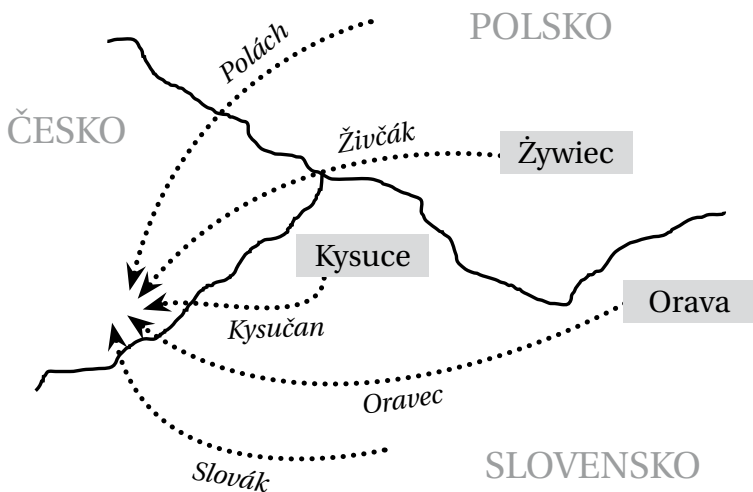
Odkud sem vlastně přišli?

První osadníci Hrozenkova, Karolinky a Karlovic byli původem především ze sousedních vesnic. V době počátků pokusů o trvalé osídlení těchto obcí bylo Hovězí nejvýchodnější vsí vsetínského panství a větší část osadníků pocházela právě odtamtud. Jiní přicházeli z přílehlých obcí na rožnovském panství, zejména ze Solance, Valašské Bystřice a Prostřední a Horní Bečvy, a po dlouhou dobu si jejich potomci zachovali domovskou příslušnost v obcích původu. Někteří ale přišli z Uher (jak dokládají

např. příjmení Kysučan, Oravec, Slovák a snad i Orság) a Polska (např. Valigura).²² Tzv. valašská kolonizace, která výrazně proměnila vzhled obcí a udělila jim spolu s pasekářskou kolonizací jejich ráz, přinesla spíše specifické formy salašnického hospodaření a na ně navázané technologie a tradice než nějakou početnější skupinu osob. Většina osadníků totiž přišla jako

pasekáři, ať už z nížin, nebo ze sousedních horských panství. Příjmení některých osadníků, sama odvozená od místa původu svých nositelů, sekundárně posloužila pro vznik nových místních názvů, které se uchovávají v místní krajině dodnes. Příkladem může být např. *Kysučanka* a *Oravčí* v Tisňavách nebo *Ve Slovákovéj* v Hrozenkově.

PÁSLI OVCE VALAŠI

Salašnické hospodaření, které přišlo s tzv. valašskou kolonizací, zcela proměnilo životní podmínky v horách. Dříve nevyužitelné plochy byly otevřeny pro osídlení a počet obyvatel všech obcí rychle narůstal. Salašnické tradice si brzy osvojili také pasekáři, kteří tvořili většinu místních obyvatel a kteří sami začali zakládat horské pastviny a salaše, ač nebyli původně Valachy. Salašnictví nabývalo v oblasti Horního Vsacka různých po-

dob (společné salaše podílníků, salaše movitých jednotlivců, panské salaše) a velmi výrazně se také proměňovalo v čase (např. malé pasekářské salaše v době úpadku salašnictví). O principech tohoto způsobu chovu dobytka a dalších zvláštnotech souvisejících s procesem tzv. valašské kolonizace se můžete více dozvědět z monografií, které se těmto tématům věnují.²³

Základem salaše byla kořeba, v níž se připravoval sýr

a kde spával bača s valachy. Pro noční ustájení ovcí se používaly ohrady, zvané *košáry*. Na určitých místech se umísťovala sůl (tzv. soliska), kterou zvířata přicházela lízat v průběhu dne při přehánění z jedné pastviny na druhou. Protože se páslo na rozsáhlých plochách a většina vrcholů a hřebenů byla dříve odlesněna, názvy spojené se salašnictvím a chovem dobytka nalezneme na mnoha místech. Za všechny můžeme uvést např. *Pastelník* ve Velké Stanovnici, *Ohrady* a *Ohrada* v Tisňavách, *Na Ohradě* v Karolince a v Bzovém, *Na Košároch* v Léskovém a Podřatém, *Košariska* ve Velké Stanovnici a v Babínkách, *Na Solisku* v Kobylské a v Babské v Léskovém,

Salaš v Kubíčkově potůčku v Novém Hrozenkově

Mraznice (zimoviště dobytka) v Malé Stanovnici, Podřatém a Léskovém, *Koryta* (napáječky dobytka) ve Velké Stanovnici, *Mrchovisko* (obecní mrchoviště) v Hrozenkově či *Nad Húštěm* (křovinatá pastvina). S dobytkem, i když spíše s tím, který byl pasený v blízkosti center obcí, souvisí název *Na Drahách* ze začátku Brodské. Pojem *Dráhy* je na Valašsku a i jinde na Moravě obvykle spojován s místy výhonu dobytka a přeneseně pak často přímo s pastvinami, nejčastěji s těmi společnými obecními.

Dalšími názvy obohatilo krajinu pasekářské osídlení. Jeho součástí byla i sezónní hospodářství vzdálená od hlavního stavení, kterým se říkalo *letniska*, *letoviska* či *stániska*. U nich stávaly menší domky (*baráky*), do kterých se

Na začátku údolí Brodské najdeme Dráhy a Mrchovisko

Ujmisko ve Vranečce na mapě stabilního katastru z roku 1829 (ČÚZK)

na pastevní sezónu přestěhovali vybraní členové domácnosti a někdy i celé rodiny. Odezvu najdeme v názvech jako *Pasečisko* v Kobylské, *Letovisko* na hřebeni u Vysoké v Léskovém či *U Baráku* v Tisňavách. Zvláštní pozornost si jistě zaslouží údolí *Stanovnice*, které prý svůj název získalo právě podle letních stánisek hospodářů, kteří žili daleko po proudu řeky Bečvy. Ačkoliv se tradičně uvádí, že ve *Stanovnici* měli svá stániska obyvatelé Hrozenkova, platí to jen pro pozdější dobu. Ve skutečnosti je totiž název *Stanovnice* zmiňován již v 16. století, kdy ještě Hrozenkov neexistoval.²⁴

S osidlováním a odlesňováním krajiny souvisí také jméno *Ujmisko* ve Vranečce a na dalších místech. Jedná se o pole,

pastvinu či louku, potažmo o usedlost tam později postavenou, které byly „ujmuty“ lesu. Osidlování hor bylo hlavně z počátku záležitostí do značné míry živelnou a panskými úředníky těžce kontrolovatelnou. Z archivních dokumentů jsou známy četné případy, kdy poddaní žádají vrchnost o stanovení pravidelné platby za užívání nějakého pozemku v naději, že se jim podaří dodatečně zlegalizovat načerno obsazené pozemky. Někdy to ale bylo úplně naopak – opuštěné usedlosti byly ujímány nově příchozími na žádost majitele panství.

A co „průmysl“?

Rychle se rozvíjející obce potřebovaly hospody, mlýny, pily či valchy. S ohledem na přebytek dřeva majitelé panství a později i soukromí podnikatelé zřizovali sklárny a další provozy. Většina z nich už nestojí, ale vzpomínku na ně dodnes nalezneme v dochovaných místních a pomístních jménech. V mnoha údolích se opakují obecné názvy

Ve Mlýně, Na Pile nebo *U Pily* a jen někdy se k nim přidává jméno jejich dřívějších majitelů. S názvem *Ve Mlýně* se tak můžeme potkat třeba ve Velké Stanovnici, v karlovických Tisňavách a dokonce hned dvakrát v sousedním údolí Podřaté. Kopii spodního podřatského, tzv. *Tomkova mlýna*, který stál v dolní

Nahore jednoduchá pila s náhonem na Horním Vsacku, dole interiér Jochcovy pily ve Stanovnici (MRV)

Mariánská huť v Léskovém

části údolí v úrovni dnešní pily *Timber*, můžeme dokonce spatřit v Mlýnské dolině v rožnovském skanzenu. Vedle něj je umístěná i valcha přenesená z téhož místa a také kopie *Kalusovy pily*, podle které je pojmenovaná i autobusová zastávka v horní části téhož údolí.

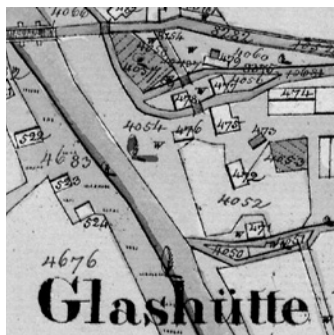
Vedle mlýnů a pil byly časté např. provozy na výrobu dřevěného uhlí, které daly názvy místům jako např. *Na Uhlisku* při horních koncích Břežité a Podřatého či *Na Uhliskách* v Malé Stanovnici. Příbuzného původu bude pravděpodobně také název *Popelník* ve Velké Stanovnici. Názvy tohoto typu se běžně užívaly pro označení

míst, kde se z popela vzniklého pálením stromů získávala loužením potaš (uhličitan draselný), důležitá surovina pro výrobu skla, mýdla, papíru a dalších výrobků. U vstupu do Račkova nalezneme *Barevňu*, kde se dříve barvily látky. Její majitelé Orsáci od ní dokonce dostali svou přezdívku a dodnes se obyvatelům stavení říká *Barvířovští* nebo také *Barevňanští*. Na Hliníku nad Břežitou nebo např. *na Hliníku* v Léskovém byla kvalitní hlína a u vstupu do Břežité v místě zvaném *Na Tihelni* se vyráběly cihly.

Nejen Karolinina Huť

Sklářství výrazně ovlivnilo rozvoj oblasti, ale kupodivu zanechalo s výjimkou Karolinky, o které píšeme samostatně, poměrně málo stop v názvosloví. Nejstarší sklárna z konce 17. století stála v Břežité a ačkoliv to byla jen malá sklárna s jednou pecí a od jejího zániku už uplynulo téměř 300 let, dodnes se tam říká *Na Hutisku* nebo *V Hutí*.²⁵ V Karlovicích byly sklárny dvě, obě velké,

starší *Františčina* založená v roce 1827 v areálu naproti současnému obecnímu úřadu a novější *Mariánská* otevřená v roce 1863 v Léskovém kousek nad rozcestím do Capůr (Malé Hanzlůvky). Jan Kutzer ve svém *Karlovském zrcadélku* z roku 1886 píše o sklářství jako o nejdůležitějším odvětví karlovického průmyslu.²⁶ Přesto se v místních jménech už mnoho upomínek na karlovické sklárny neobjevuje. Místu bývalé *Mariánské huti* se sice stále říká *U Hutí*, ale už jen mapa stabilního katastru napovídá, kde stávala *Františčina huť*.

Františčina huť ve Velkých Karlovicích na mapě stabilního katastru z roku 1835 (ČÚZK)

HOSPODÁŘI, MAJITELÉ, HOSTÉ

Nejčastější motivací pojmenování sídel v českých zemích je jméno jejich majitele či zakladatele. Podobně to platí také pro názvy usedlostí, které byly obvykle spojené s rodným jménem, příjmením nebo přezdívkou svých obyvatel. Někdy i těch, které si už nikdo nepamatoval, takže jméno takové usedlosti plnilo funkci jakési kroniky místa. Často se také stávalo, že toto staré jméno přecházelo i na nové obyvatele a bylo používáno více než jejich

vlastní příjmení. Nežidka šlo o přezdívky, místně přezviska, o nichž se na příkladu rodu Orságů více dozvíte v samostatné kapitole tohoto průvodce.

Zajímavé je, že pro zdejší oblast se při tvorbě názvů usedlostí nejčastěji používá předložka *U* spolu s příjmením rodiny (např. *U Kretů*, *U Planků*), případně se k příjmení přidá přípona *-ov* (např. *Kuřičkov*, *Marečkov*, *Vaňkov*, *Kalincov*). Naproti tomu názvy usedlostí v severní části

Beskyd se tvoří přidáním přípony *-ovice* k příjmení majitele (např. *Gorbovice, Gřundělovice, Foldynovice*). I když výjimky v tomto rozdělení samozřejmě existují (příkladem mohou být karlovecké *Perdochovice*), převládající formy pojmenování mohou poskytnout informace o rozšíření určitých nářečních preferencí.

Další častou upomínkou na dřívější hospodáře jsou názvy polností. *Dorčinec* byl zcela jistě majetek (les nebo usedlost), který patřil nějaké *Doře*. Z původního názvu *Dorčin*

(les, dům) se časem stalo podstatné jméno *Dorčinec*. O Doře už nic nevíme, ale jméno místa ji jako paměť generací uchoválo až do dnešních dnů. A ještě inspirovalo ke vzniku pověsti, podle které zde měla bosorka Dora schovat poklad.

Jména, příjmení nebo zaměstnání

U zrodu názvu karloveckého hřebene *Benešky* stál muž, k němuž také nemáme žádné informace. Víme jen, že byl

Karlovecké fojství

pojmenován zdrobnělinou jména Beneš. Mohl to být Beneš malého vzrůstu, kterému říkali Benešek, ale mohl se taky jmenovat úplně jinak a Benešek prostě jen zname-

statek místa, a tak část potomků šla obvykle hledat své štěstí, nebo spíš alespoň místo pro přežití, právě na stániska. Názvů, které vznikly buď přímo z rodných jmen, nebo alespoň

Beneš	→	Benešek	→	Benešky
Adam	→	Adamík	→	Adamíky
Pavel	→	Pavelka	→	Pavelčena

nalo „Benešův syn“.²⁷ Přezdívka synů podle jmen otců byla docela běžná a často i později přecházela do příjmení (Adamův syn – Adámek, Pavlův syn – Pavlica a podobně). Tento Beneš nebo Benešek mohl být majitelem nebo nájemcem části hřebene, ale sám tu možná ani nemusel nikdy bydlet. *Benešky* totiž patří k původním stániskům, letním hospodářstvím, které pro pastvu svého dobytka využívali obyvatelé přilehlé Horní Bečvy nebo i jiných blízkých obcí rožnovského panství. Zmíněny jsou již k roku 1581, a to ve vztahu k dnešní Vysoké.²⁸ Trvale byly osidlovány až později, kdy v podhůří začal být nedo-

z příjmení nebo přezdívek od nich odvozených, je poměrně dost. Například Adam – Adamík (= Adamův syn) – *Adamíky*, Jakub – Kubáň – *Kubáně*, Pavel – Pavelka – *Pavelčena*. Určitě si vzpomenete na mnoho dalších.

V souvislosti s majiteli se v Karlovicích můžeme také setkat s pojmem „republika“. Kde bylo pohromadě víc domů, které (alespoň původně) patřily k jednomu rodu, byla z toho republika. Tak v Podtátém je *Prdovská republika* a v okolí konečné zastávky autobusu v údolí Léskové zase *republika Košelovská* (viz foto v úvodu kapitoly). Tyto názvy pravděpodobně vznikly až po

Na části louky Kněžůvka v Karlovice dnes stojí benzinka

vyhlášení Československa, termín *republika* nebyl totiž do té doby tak rozšířený. Mimočodem, podle pověsti se první Košela původně jmenoval Seroň a o tom, jak přišel ke svému pozdějšímu příjmení, se můžete dočíst v knize Heleny Mičkalové *Co sa Karlovjanom stalo aj nestalo*.²⁹

Úkol pro zvědavé čtenáře:

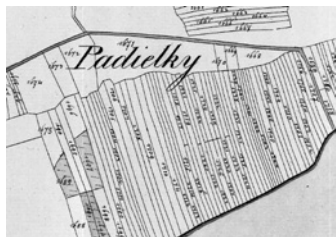
Názvy od jmen majitelů jsou velmi časté. Dokážete vyjmenovat alespoň 3 takové názvy ze svého okolí?

Polnosti se ale neoznačovaly jen podle jmen nebo příjmení svých majitelů. Mohla to být i funkce, sociální postavení nebo povolání, které se dostaly do názvu. Na nejvyšší příčce společenské hierarchie na venkově stál fojt (z německého *voit, vogt*), jinde v českých zemích známý především pod názvem *rychtář*. Zastupoval vrchnost, dohlížel na plnění robotních povinností a někde také vykonával základní soudní moc. Odměnou mu byly zvláštní výsady a nejlepší pozemky. Běžně se tedy setkáme s názvy jako *Fojtské* nebo *Fojtovo* (pole, les...). Na opačném konci společenského žebříčku stáli naopak hofeři (bezzemci, podruzi – z německého *hof* = ‚dvůr‘, tedy lidé patřící ke dvoru, česky *dvořáci*) – na ně upomíná např. název *U Hoferůch* v Léskovém.

Upomínkou na dřívější vlastnické vztahy je také název *Kněžůvka* pro pole, které se nacházelo v místech dnešní benzinky v Karlovice a které patřilo k hrozenkovské faře. Podobný základ má možná také jméno lokality *Na Faře*

(dnes stejnojmenná ulice) v Karlovině. Dalšími příklady majetkových vztahů jsou třeba *Panský přišchlop* a *Selský přišchlop* v Karlovicích. Zatímco na Selském přišchlopu hospodařili větší majitelé z řad pasekářů, Panský patřil vrchnosti a byl tu snad kdysi i panský hospodářský dvůr.

Po dlouhou dobu zákony neumožňovaly dělit majetky pod určitou rozlohu, a to ani při vyřizování dědictví. Když se to později změnilo, mnohé pozemky byly rozděleny na mnoho dílů, které však někdy byly tak malé, že se na nich i špatně hospodařilo. Ozvěnu tohoto majetkového vývoje nalezneme v místním jméne *Na Padělkách* u vstupu do Lušové.

Úzké pozemky u vstupu do Lušové získaly název Padělký (ČÚZK)

Název usedlosti *Na Árendě*, kterou najdete na začátku údolí Tisňavy v Karlovicích, má zase souvislost s nájemníky. Usedlost totiž byla dlouhou dobu v pronájmu, neboť se o ni původní majitelka, která odvoděla, nemohla dále starat. Pojmem *arenda* se obecně označoval nájem, případně také hospoda, to však spíše v jiných krajích. Snad všichni si ale ze školních let vzpomenou na Bezručovu Maryčku a bartovskou harendu, před kterou skončil starý Magdon.

Hosté, někdy nezvaní

Stopy ve jménech míst zanechali i ti, kdo tudy jen procházeli. Těmi, kdo procházeli poměrně často, byli kočovní cikáni. V povědomí starších pamětníků zůstali především jako koňští handlíři.

V zadní části Podtátého, v bočním údolí Dorčinského potoka je místo, kterému se říká *U Cikánské jedle*. Blízko potoka tu rostla osamělá jedle, strom obrovských rozměrů. Pokaždé, když cikáni projížděli Podtátým ze Slovenska

na Moravu, nebo když se zase vraceli, tábořili právě u tohoto stromu. Jedle už dlouho nestojí, cikáni tu dnes netáboří, ale vzpomínky a název zůstaly v paměti staré generace.

Na Novém Hrozenkově bylo takové místo mezi údolím Vranča a začátkem Vranečky, říkalo se mu *Cikánský vršek*. Ve Stanovnici zase nalezneme *Cikánský potůček*. Další oblíbené tábořiště bylo ještě u Bečvy, v místech dnes už neexistujícího mostu na staré cestě mezi Karolinkou a Hrozenkovem.

To však už s žádným názvem spojené není.

Památkou na nezvané hosty, tedy alespoň z pohledu vrchnosti, má být také název *Šerhovny*, nářečně *Šerhovňa*, na hřebeni blízko *Tanečnice*. Slovo šerha znamená nářečně ‚biřic, hlídač vězňů‘. Název prý odkazuje na provizorní vězení používané portáši k zadržení pašeráků.³⁰ Podobně vykládá Josef Válek také názvy *Kasárně*, *Noclehy* či *Staré chodníky* v Podtátém.³¹

Začátek Tísňav ve Velkých Karlovicích, v pozadí Árenda

DĚJINY V NÁZVECH

Do pojmenování míst se dostalo ledacos, třeba i dějiny. Dobrým příkladem jsou v této oblasti spory o hranice. Dnes už to tak nevypadá, ale Horní Vsacko bylo poměrně dlouho neklidným územím, kde život občas musel být opravdovým bojem o přežití. O co šlo? Uherská panství si totiž dělala nárok na území až po řeku Bečvu, zatímco moravská strana tvrdila, že hranice odnepaměti vedla

po hřebeni Javorníků. Více než 200 let trvající spory za sebou zanechaly mnoho vydrancovaných chalup a také desítky mrtvých.

Asi nejznámějším místem, které s hraničními spory souvisí, jsou karlovické *Machůzky*. Kříž dodnes ukazuje, kde došlo ke střetu mezi Slováky a obyvateli Karlovic. Podle lidové tradice tu po bitvě zůstalo 59 padlých, které na místě i pohřbili. I když úřední záznamy

jsou střízlivější a mluví „jen“ o 13 mrtvých, rozhodně to není málo.³² Do jména tohoto místa se však událost nijak nezapsala. Název pochází od příjmi (přezdívky) Machůs, jehož nositelem byl majitel louky, doložený už v 17. století.

Zabité

Bitva na Machůzkách ale nebyla jediná, ke střetům docházelo poměrně často. Jejich průběh byl obvykle hodně podobný. Uherští poddaní, prý poslaní od své vrchnosti, přitáhli v početné skupině,

vypálili pár chalup, v horším případě někoho zabili, v lepším jen zranili, pobrali stáda dobytka a vrátili se zpět. Až posbírali síly obyvatelé moravské strany Javorníků, vypravili se na odvetnou akci a na druhé straně hřebene provedli prakticky totéž. Slováci prý řádili častěji a víc, totéž však tvrdili oni o moravských usedlících.

Dobře to vystihuje pověst o původu jména *Zabité*, kterou vyprávěl pan Slavomír Orság. Jednou přišli Slováci na Hrozenkov, plenili chalupy a brali ovce. Když už jich měli dost, hnali je přes Stanovnicu

Název údolí Zabité v Malé Stanovnici (vpravo) upomíná na dávnoú tragédii

domů. V Malé Stanovnici se už cítili bezpečně, proto se tu zastavili, aby si chvíli odpočínuli. Rozhodli se, že si přitom přepočítají kořist. To je zdrželo dost dlouho, a proto je tu dostihli a překvapili Hrozenkovjané a všechny Slováky na místě pobili. Proto se bočnímu údolí Malé Stanovnice začalo říkat Zabitá a jeho obyvatelům *Zabitáné*. Je s podivem, že se vzpomínka na tuto událost ještě uchovává v paměti místních lidí, protože název *Zabité* je zmiňován již v listině z 10. října 1688, jíž bratři Adam a Martin Orsákoví získali od majitele vsetínského panství hraběte Jiřího Illésházyho většinu území dnešních údolí Velké a Malé Stanovnice.³³

Chotáry jsou meze a hranice

S hraničními spory asi souvisel i název Svárlivá hora, zachycený už v popisu panství z roku 1666.³⁴ Šlo o vrchol ležící zřejmě někde v zadní části Stanovnice, dnes už toto jméno nikdo z místních nezná.

Pro místní Chotárna, na současných mapách Malý Javorník, dříve také Javorník nad Minaříkem

Spojitost s hranicemi má i původní jméno Malého Javorníku. Ve starých záznamech je pojmenován jako Chotárna a obyvatelé Stanovnice toto jméno používají dodnes. Slovo chotár znamená ve slovenštině ‚území patřící k obci‘, přeneseně i území obce mimo zástavbu nebo také pomezí. Je od něj odvozeno slovo kotár, používané na Valašsku. Zápis komise jednající o hranicích v roce 1698 přímo uvádí: ‚... chotáry jsou meze a hranice‘. *Chotárna* tedy znamená ‚vrch na hranici, hraniční vrch‘.³⁵

Celnice v Tisňavách ještě donedávna stála vedle hospody U Vojvodiků (MCH)

Ještě větší tragédie

Další historickou událostí, která se odrazila v názvech míst, je opět tragický konflikt. Oproti předchozímu byl však nesrovnatelně větší, jak už rozsahem zasažených území, tak počtem obětí. Druhá světová válka.

Německá kolonie ve Vranči

Přítomnost německých ozbrojených složek dodnes dokládá název *Německá kolonie*, nepřehlédnutelná skupina domů v údolí Vranča postavená pro okupanty. V předposledním z nich bylo komisařství. S činností německé finanční stráže jsou spojeny názvy *Celnice* nebo *Celnica*, na které je možné narazit ve více údolích (Léskové, Tisňavy, Stanovnica, Vranča). Partyzány zase připomíná zcela příznačný název *U Partyzána*, spojený s monumentálním pomníkem na konci údolí Léskové na hranici se Slovenskem. Se stejným názvem, který ale označuje pomník mnohem menší a mnohem méně známý, se

můžeme setkat vedle bývalé školy ve Vranči. Pomník byl postaven na památku oběti kapitána Vladislava Perutky, který byl při osvobození Hrozenkova postřelen a později svému zranění podlehl.

Nacházejí se zde rovněž názvy, které sice nejsou odvozené přímo, ale jsou s válečnými událostmi spojené natolik, že většina těch, kdo je znají, si při jejich vyslovení automaticky představí i příběhy, bohužel ty se špatným koncem. Asi nejznámější jsou *Provázkové chlěvy* pod hřebenem Vsetínských vrchů, kde na odlehlem stánisku stíhací německé

Židovský hřbitov v Jezerném

komando postřílelo a upálilo 8 partyzánů. Pomníček blízko vrcholu Jaseníkové v Karolince upozorňuje na další vypálené stavení a 3 mrtvé. V hrozenkovském údolí *Kladňačka* se při beznadějném útěku před německými pronásledovateli zastřelil Josef Mašláň.

Márnice na židovském hřbitově byla vypálena německými vojáky

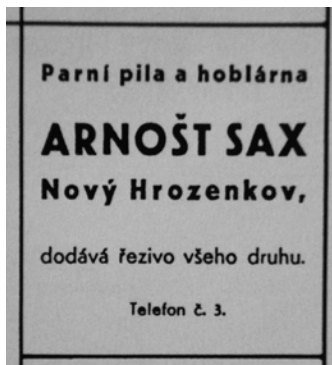
*Pohled na Nový Hrozenkov,
dole Saxův most*

Mimořádně krutý příběh se těsně před koncem války odehrál v malém údolí *Vápenka* patřící k Vranči. Ustupujícími příslušníky gestapa tu byli zaživa pohřbeni major Rudé armády Georgij Zen Volskij a partyzán Ondrej Novák. To nejsou zdaleka všechny názvy a příběhy, ale každý stále vypovídá o době, na kterou bychom neměli zapomenout.

S válkou nepřímo souvisí ještě další názvy. Jsou to ty, které se týkají židovských obyvatel. Židé v důsledku válečných událostí prakticky zmizeli, co však nezmizelo, jsou pojmenování míst, která je připomínají. Většina mladých už netuší, že název *Saxův most*, tedy

bývalý most přes Bečvu při ústí údolí Vranče, souvisí s rodinou *Saxů*. Ta měla blízko za mostem, v místě dnešní haly firmy Zamet, pilu.

Židák, jak místní také nazývají židovský hřbitov v Karlovicích, najdeme na začátku údolí Jezerné, hned vedle cesty na Soláň. Náhrobků zde bývalo víc a stála tu i márnice, tu však za války spalili němečtí vojáci.

A dnes už si asi nikdo neuvědomuje, že s přítomností Židů v oblasti vlastně souvisí i sám název města Karolinka (viz kapitola *Rozina, Charlotta a Karel*).

NÁZVY ZANIKLÉ A VZNIKLÉ

První zmínky o místech na území dnešní Karolinky, Karlovic a Hrozenkova se objevují při převodech majetku a v souvislosti s řešením hraničních sporů mezi Uhrami a Moravou a také mezi rožnovsko-meziříčským a vsetínským panstvím. Opakovaně se scházely různé komise, u kterých svědčili poddaní ze všech panství a které pořizovaly záznamy a později i mapy hranic panství a zemských hranic. Z těchto komisionálních záznamů,

popř. z různých kupních smluv víme, že již ve druhé polovině 17. století se užívaly názvy jako např. *Kobylská, Spálené, Skaličí, Stolečný, Příslop, Vranecká Kyčera, Zabité, Baďurova* (dnešní *Baďurka*), *Rástoky, Kladňačka, Dráhy, Haferníková, Grúnik, Kyčerka, Solisko, Rařkov, Velká a Malá Stanovnice, Brodská, Vranča, Vranečka, Babinky, Pluskovec* či *Svárlivá*.³⁶ Na kolorovaném plánu z roku 1720 pořízeném jako podklad pro jednání

o vytyčení hranic mezi rožnovským a vsetínským panstvím jsou uvedeny hory *Křemínka* (že by současný *Křemeň* alias *Válkův Grůň* ve Vrančí?), *Kyčera* aneb *Kaní Grůň*, *Malý Pluskavec*, *Malý Javorník*, *Velký Pluskavec*, *Chotárňa* a *Velký Javorník*. Je tedy zřejmé, že základní osnova krajinného názvosloví vznikla velice brzy, a to dokonce často před prvním stálým osídlením jednotlivých míst. Také je zřejmé, že zeměpisné názvosloví bylo značně rozkolísané a pro řadu kopců, údolí a potoků existovala paralelní pojmenování – *Kaní Grůň* byl zároveň známý jako *Kyčera* a *Pluskavec* označoval horu i potok.³⁷ Mohlo jít samozřejmě také pouze o omyly, nicméně současná podoba názvů je výsledkem dlouhého vývoje a v mnoha případech také častého přejmenování.

Mizí i názvy mladší

Některé z názvů zachycených v dobových pramenech přetrvávají, byť třeba v pozměněné podobě, dodnes. Není ale vždy

Č. listu	Název	Č. listu
118.	P olana	1552
119.	Nad lomiskem	386/10
120.	Nad sklepem + 1x	1995
121.	Skalka + 1x	1995
122.	U kápličky + 1x	1995
123.	U Banny Marie	1995
124.	U Kadleců	1945/2
125.	Janíků v vrch	1945/6
126.	Dolinka	423/1
127.	Vašutův vrch	4232
128.	U Peditelka	-
129.	Zátočina	405
130.	Rovně	4291
131.	Argentýna	4429
132.	Trhoviska	4195
133.	Trhovisko	-
134.	Kupecký dům	-
135.	Za kostelem	4293
136.	U kostela	4292

Ukázka soupisu místních a pomístních jmen pro Velké Karlovice ze 70. let (UJC)

jistě, že se vztahovaly k místům, které si s těmito názvy nyní spojujeme my. Jiné názvy již zanikly – např. *Dráhy*, *Haferníková* či *Svárlivá*. V mnohem větší míře ale již mizí z povědomí místních lidí názvy nižší úrovně zdokumentované v 70. letech 20. století v souvislosti s plošným soupisem pomístních jmen Československé akademie věd. Jen pro Karlovice bylo tehdy například zaznamenáno cca 700 názvů. Náš vlastní soupis provedený v letech 2011–2013 však zjistil už jen cca 450 názvů.

Nádrž Na Stanoch čili Balaton

v pořádku, protože pomístní názvy přece jen slouží především k tomu, aby se lidé domluvili a v prostoru své obce vyznali. Některá místa také ztratila svou dřívější funkci, na kterou název původně odkazoval, a název se přestal dále užívat. A konečně, mnohé pojmenované objekty prostě zanikly – chalupy, mlýny či pily zchátraly a už je nikdo neobnovil a pole, pastviny a louky byly zalesněny nebo zastavěny.

Pohled do prostoru dnešní hráze (MRV)

Stanovnická přehrada, místní a pomístní názvy

Extrémním případem vymazání paměti místa je zřejmě stavba přehrady ve Stanovnici koncem 70. let 20. století. Necelé tři kilometry údolí byly buďto přímo zatopeny, nebo alespoň významně pozměněny v souvislosti s výstavbou přehrady, nové silnice a lagun a vznikem ochranného pásma. Zaniklo na pět desítek usedlostí, zmizela pole, pastviny i louky a zatopeny byly také části bočních údolíček. Jakkoliv dramatický dopad stavba přehrady měla na život obyvatel Stanovnice a místní prostředí, paradoxně se zdá, že v názvosloví se stavba přehrady tak razantně neprojevila.

Dnes už zaniklá škola ve Stanovnici

Podle vzpomínek pamětníků pocházejících z usadlostí v prostoru dnešní přehrady se jednotlivým domům říkalo podle jejich tehdejších majitelů, neexistovala tam tedy žádná zvláštní místní jména zdokumentovaná pro jiné lokality. Jedinými názvy zaniklých budov nevázanými na příjmení majitele byly *U Piusa* (podle přezdívky majitele) pro první dům při cestě po pravé straně, *Celnica* pro bývalý objekt německé finanční stráže, který stával zhruba uprostřed dnešní ulice Rekreační, a *Ovčín* zhruba uprostřed dnešní přehrady. Ostatní názvy, které si pamětníci vybavují, se nadále užívají (např. *Minářka*, *Prženka*, *Badurka*, *Kání dolina*, *Marečkov*).

Sklářský dům na Marečkově (MRV)

Stavba přehrady a vystěhování lidí ze Stanovnice naopak ale vedly ke vzniku řady nových názvů. Lidé, kteří museli ze Stanovnice odejít, se stěhovali do nově postavených bytů na sídlišti Na Horebečví, Na Oboře a na ulici Nábřežní, a někteří si postavili domky podél silnice na Hrozenkov a na ulici Nová, kterým se dodnes říká *Stanovnické baráky*. V souvislosti se stavbou přehrady také vznikly bytové domy pro zaměstnance podniku Ingstav, kteří stavěli přehradu – dodnes se těmto domům říká *Ingstav* a přilehlé ulici *Na Ingstavu*. Materiál na stavbu hráze byl vybagrován v lokalitě dříve nazývané *Na Stanoch* v sousedním Hrozenkově, a vzniklo tak jezero, kterému se dnes říká

Kačák, Balaton či *Balcek*. Pod hrází dnes nalezneme ulici *Laguny* pojmenovanou podle vyrovnávacích nádrží a také ulici *Pod Hrází*, která je spolu s částí *Rekreační ulice* jediným pozůstatkem původní cesty do Stanovnice.

Nové a nejnovější

Případ přehrady ve Stanovnici dobře ukazuje, že názvy nejen zanikají, ale naopak i stále vznikají. Asi nejčastěji souvisí nová pojmenování míst s názvy obchodů nebo firem.

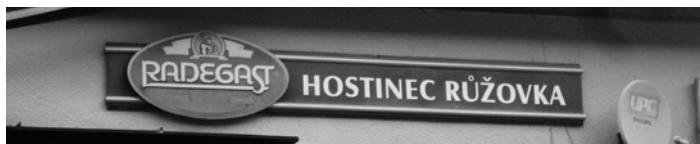
V případě prodejen je příkladů mnoho, s výrobou a podnikáním je jich spojeno mnohem méně. Příkladem je třeba *Mózer* v Karlovině (budova pobočky karlovarské sklárny Moser). Že nemusí jít jen o malé provozovny, ukazuje také jméno *Timbr* (nebo méně často také jako *Pšurný*)

pro pilu firmy Timber Production majitele Petra Pšurného, umístěnou v areálu bývalého JZD na začátku údolí Podtaté v Karlovicích. Zcela jiný podnikatelský záměr dokázal něco dnes tak výjimečného, jako je používání nového jména pro velkou část údolí a některými dokonce pro údolí celé. *Pluskovec* za karlovickým kostelem se pro mnohé stal *Valentovem*. Stačilo k tomu „málo“: mnoho dřívějších rodinných domů přebudovaných na ubytování, původní i nové sjezdové tratě, hospoda a další atrakce a zázemí byznysu s volným časem – to vše v majetku firmy Synot patřící rodině *Valentů*.

Názvy mladých

V případě mladší generace je velmi časté používání takových označení míst, která jsou známa pouze úzkému okruhu uživatelů. V první řadě jde o pojmenování „jejich“ míst, jako jsou např. *Penzion* („chatrč v lese“ v Léskovém), *Kóta 147* („naše místo“ ve Vranči) nebo *U Auta* („místo v lese se starým rozvětveným stromem,

K Novým názvům patří také Růžovka v centru Karolinky

jehož silueta připomíná auto“ na kopci Humenci v Hrozenkově). Dále jsou to názvy spojené s výraznými osobnostmi: *Chemik* (dům experimentáto-

Trafice v Novém Hrozenkově nikdo neřekne jinak než Saran

ra ve Vranči), *Oristova základna* (bydliště mladíka, opět ve Vranči), *U Banga* (prodejna obchodníka z jihovýchodní Asie v Karolině). A nakonec jsou to prostě místa v okolí něčím typická. Někdy kupodivu třeba i tím, že se tam neděje nic (*Mrtvá zóna* – nejmenovaný hrozenkovský bar, „kam nikdo nechodí“, včetně jeho bezprostředního okolí).

Pro mladou generaci jsou typické také nové názvy vzniklé mírným pozměněním těch „starých“. Mezi názvy uzpůsobené dnešní rychlé době zkrácením patří *Nádro* (nádraží v Karlovicích), *Sídlo* (sídlíště v Karolině), *Saxák* (pro Saxův most v Hrozenkově) nebo i výše uvedený *Balcek*. Mladí jsou také častějšími uživateli některých nových názvů, které jsou známé i jejich rodičům – *Miliónová ulice* (podle bohatších majitelů novostaveb) neboli *Kajman Štráse* (podle přezdívky jednoho z obyvatel ulice) na Sídlíšti v Karlovicích.

Kiosku na sídlíšti Na Oboře všichni říkají Orságová

Z MEXIKA DO ČÍNY PŘES BALATON

Téměř v každé obci se setkáme s názvy, které jsou zvláštní, exotické nebo přinejmenším nečekané. V odborné literatuře se jim říká *exonyma*, tj. české podoby cizích zeměpisných jmen (např. Paříž místo Paris, Vídeň místo Wien apod.). Tyto názvy se často vyskytují v české krajině jako obrazná pojmenování pro místa něčím svým zahraničním „vzorům“ podobná, srov. např.

Benátky jako pojmenování pro bažinatá a mokřinatá místa. I v Karlovicích, Karolince a Hrozenkově takové názvy nalezneme. Snad každý obyvatel Hrozenkova ví, kde je *Čína*, tedy svah nad Horňanskem, a podle něj pojmenovaný *Čínský splav* na Bečvě. V Karlovicích zase všichni důvěrně znají *Argentinu*, tedy svah kousek nad základní školou, zřejmě proto, že je oblíbeným

místem učitelů pro nácvi-
běhu v tělocviku. A obyvatelům Karolinky už ani nepřijde zvláštní, že na základní školu se chodí nedaleko od *Mexika*. Při horním konci Lopušanek v Podřatém se jedné usedlosti říká *V Americe*, části svahu naproti Číně v Hrozenkově *Sahara* a jednomu údolíčku pod Káním *Slavonie*. Nejoblíbenějším místem ke koupání široko daleko je nepochybně *Balaton* a nad Jezerným se tyčí *Holomúc*, pro některé Olomouc, což sice není exonymum, ale i tak je to zajímavý příklad možného přenesení jmen sice domácích, ale přece jen pro obyvatele zřejmě exotických.

Všichni jsou už v Mexiku...

Odkud se takové názvy ve „valašské“ krajině vzaly? Ačkoliv jsou relativně mladé, jejich původ bývá velice často nejasný. Názvy typu *Balkán* či *Mexiko* se většinou vysvětlují jako odraz dobových událostí. Například název *Mexiko*, který nalezneme v mnoha městech a obcích, se spojuje s dosaze-

ním Maxmiliána Habsburského na císařský trůn v *Mexiku* v letech 1864–1867. Jelikož v jeho armádě sloužila řada vojáků z českých zemí, události byly široce diskutovány a na mnoha místech trvale vepsány do místního názvosloví.³⁸ V případě karolinského *Mexika* bychom ale byli na špatné stopě. Tento název je téměř o sto let mladší a vznikl jako humorné označení boudy, v níž se krátce po druhé světové válce scházela mládež a pořádala divoké večírky, které jim připomínaly mexické fiesty.

... nebo spíše v Americe?

Názvy typu *Argentina* či *V Americe* se zase většinou vysvětlují jako odraz hromadné emigrace lidí do Ameriky ve druhé polovině 19. a počátkem 20. století. Jen z Hrozenkova v období 1855–1880 odešlo více než tisíc obyvatel a podobná situace byla i v Karlovicích. Podle vzpomínek pamětníků původní majitelé usedlosti, která stávala v dnešní *Argentině*, skutečně

odešli do Argentiny, chalupa pak zchátrala a rozpadla se. Zda podobný příběh stojí i za názvem *V Americe* v Lopušankách, není jasné. Druhým hlavním důvodem pro vznik těchto pojmenování totiž byla odlehlost pozemku či usedlosti – ze středu obce to bylo „stejně daleko jako do Ameriky“.³⁹ V případě názvu *V Americe* se však nabízí ještě jedno vysvětlení – Amerika byla totiž pro mnohé také symbolem blahobytu a úrodnosti. Podle vyprávění pamětníků se v případě lopušanské Ameriky jedná o slunečný svah, kde je brzy „kopno“, tedy svah, který je ve srovnání s okolními poli úrodný.⁴⁰

Z Holomúca až na Saharu

Název Holomúc se vztahuje k holému vrcholu mezi Oslovým a Oslovečkem, z něhož je krásný výhled na Javorníky. Někteří současní obyvatelé Karlovic používají termín *Olomouc*, což je ovšem zřejmě nesprávné odvození. V již zmiňovaném *Seznamu*

javořin z roku 1800 se uvádí javořina *Holomouc* v držení valašskobystřického fojta Martina Neřáda, který ji koupil od vrchnosti v roce 1753 za 300 zlatých a který na ní pásal 200 ovcí.⁴¹ Zda se jedná o karlovický Holomúc, nevíme, jelikož s tímto názvem se setkáváme i v jiných obcích (např. Valašská Bystřice, Malá Bystřice, ale třeba i Vyšní Lhoty). Je proto málo pravděpodobné, že by se v tolika beskydských obcích vyskytl název odvozený od Olomouce. Pojmenování se tedy zřejmě vztahuje k holému, odlesněnému pozemku

a bude možná dalším příkladem mytebních jmen.

Čína v Hrozenkově měla podle vzpomínek pamětníků vzniknout díky majiteli jedné z místních usedlostí, dnes už dávno mrtvému. Ten prý vždy, když se vracel z hospody domů, většinou už hodně unavený, prohlašoval, že jde do Číny. Zřejmě tím myslel, že to má daleko.

Sahara je taktéž exotický název, ale žádné písečné duny v Hrozenkově nečekejte. Jedná se o exponovaný jižní svah, kde je v létě extrémní sucho

a vedro. Pro lidi, kteří zde sušili seno nebo pásli dobytek, to skutečně muselo být „jako na Sahaře“. Prozatímní záhadou ale zůstává hrozenkovská *Slavonie*. Nikdo z pamětníků neví, odkud se název vzal. Snad si ještě někdo vzpomene, popř. staré dokumenty někdy v budoucnu pomohou odhalit genezi tohoto názvu.

Úkol pro zvědavé čtenáře:

Znáte nějaké další exotické či nezvyklé názvy?

POVÍDÁ SE, ŽE...

Různé pověsti a legendy jsou spojené s mnoha místy v krajině, ale některé z nich souvisí přímo s názvy. Je i pár takových, podle kterých skutečně lidé místa pojmenovali, ale většina z nich nejspíš vznikla až později, aby vysvětlila jméno už existující.

Tančící hora

Jeden z výrazných vrcholů Vsetínských vrchů má jméno *Tanečnice*. Ve starších mapách narazíte i na variantu *Vsacká*

Tanečnica, což se používalo zřejmě proto, aby se odlišila od stejnojmenného vrcholu u Pusteven. A ještě dříve se spíš používalo nářeční *Tanečnica*.

Povídá se, že v hrozenkovském údolí Brodská kdysi dávno žila se svou starou matkou jedna krásná dívka. Ráda se bavila, nejraději ze všeho tancovala. Když jednou v zimě matka onemocněla a nechtěla ji pustit na tancovačku na Čarták, dívka pozdě večer přece jen z domu utekla. Celou noc

hustě sněžilo, a když se unavené děvče k ránu vracelo domů, nemohlo projít přes závěje. Matka na ni čekala marně. Až na jaře našli dřevorubci nešťastnou tanečnici pod vrcholem hory, kterou potom lidé pojmenovali podle ní.

Další lidové vysvětlení názvu už není tak dramatické. Hora prý svým tvarem zdálky připomínala rozevlátou sukni tanečnice.

Vrchol Tanečnice je také pěkným příkladem toho, jak může mít jedno místo různá pojmenování. V hutiském Zákopčí mu dříve nikdo neřekl jinak než *Troják* a starší generace to tak má dodnes. V Beskydech a okolí je několik kopců s tímto názvem anebo s podobným jménem *Trojačka*, na kterých se setkávaly hranice tří obcí, případně i panství. Na Tanečnici se potkává Karolinka, Hutisko a Valašská Bystřice. Podle některých obyvatel blízkých údolí je však název *Troják* odvozen od toho, že hora má kromě hlavního ještě dva nižší vrcholy na severní straně.

Hledání zbojnických pokladů

Nedaleko vrcholu Tanečnice, v závěru údolí Kobylské, se nachází místo, kterému se říká *Zbojnické důry*, *Šimačtí důry* (podle zbojníka Šimáka) nebo prostě jen *Ďůry*. Ať už to byla pravda, nebo ne, schovávali se tu prý zbojníci v jeskyních a ukrývali v nich i svou kořist. Když časem zbojníky pochytili, jejich poklady zůstaly ukryté ve skrýších. Měly k nim dovést záhadné nápisy a značky vytesané do skály, ale nikomu se nedařilo je rozluštit. Až jednou se to povedlo chudému bačovi, který si část naloupených cenností i odnesl. Než se k nim dostal, musel po lávce, kterou hlídaly 2 zlaté kačeny, překonat podzemní potok. Poklady tu po něm hledalo ještě hodně lidí, ale podzemí už zlato nikomu nevydalo. Jiná pověst praví, že kačena (už ne zlatá), kterou pustili po vodě do Zbojnických důr, vyplula na druhé straně hřebene v hutiském Zákopčí.

Není divu, že toto zvláštní místo obyvatele hor zaujalo. Svahy jsou zde různě zprohýbané, s velkými balvany a občas i menšími dírami v zemi, kolem kterých v zimě taje sněh. Všechny tyto věci souvisí s rozsáhlým sesuvem, který se tu velmi dávno dal do pohybu. I dnes je možné se některými otvory protáhnout, ale i ty nejdelší podzemní chodby mají jen několik metrů. Podzemní prostory totiž sloužily jako úkryt partyzánů a na konci války byly s pomocí dynamitu zavaleny. Kdysi však mohly být stejně dlouhé, jako dodnes jsou bájně důry na Radhošti nebo Ondrášovy díry na Lysé hoře.

Díry do podzemí vždycky jítily lidskou představivost

Čertovo dílo

Protože jeskyně v pískovcích jsou většinou pukliny mezi velkými skalními bloky, mají občas úplně rovné stěny. Lidé si tak jejich vznik neuměli vysvětlit jinak, než že jsou dílem lidským, v horším případě pak dílem ďáblovým. Proto se i jedna z větších jeskyní na nedalekém Hutisku jmenovala *Čertův dům*.

Spojení názvů míst s čertem je poměrně obvyklé. K nejznámějším na Valašsku patří *Čertovy skály* v Lidečce nebo hora *Čertův mlýn* na Prostřední Bečvě. S čerty lidé spojovali všechno veliké nebo neobvyklé. K čemu by to taky bylo? Určitě k ničemu dobrému... Kdo to mohl udělat? Čert!

Tak i jednomu velkému balvanu pod karlovickým Jezerem se dodnes říká *Čertův kámen*. Scénář pověsti je stejný jako jinde. Čert chtěl získat něčí dceru, dostal za úkol (jako obvykle) něco vybudovat (v tomto případě rybník) a díky prozíravosti matky, která (jako

Kromě známé pohádky K. J. Erbena o drakovi z jezera se k tomuto místu vztahuje i pověst o čertově kameni

obvykle) schovala kohouta, to do zakokrhání nestihl. Na Čertově kameni, který upustil, než zmizel, má být dodnes patrný otisk jeho zad.⁴²

Zajímavé je, že *Čertův kámen* souvisí s podobnými jevy jako *Ďůry* v Kobylské. Jezero vzniklo dlouho před příchodem prvních obyvatel do Karlovic, když údolí zahradil ohromný sesuv. Teprve nedávno se odborníkům podařilo určit stáří stromů, jejichž kmeny jsou dodnes zasypány mezi velkými kamennými bloky, asi na 1000 let.

Ovce, cesta nebo popel?

Je to dávno, kdy na jaře jeden sedlák poslal pacholka s voly

orat pole. Když v poledne pacholek voly nechal, aby se chvíli napásli, přišlo mu divné, že jsou pořád na stejném místě. Šel k nim a uviděl, jak lízají bílý kámen. Právě v tu chvíli přišel na kontrolu sedlák. Došlo mu, že je to sůl a že by mohl být boháčem, pokud jí tu najde víc. Měl ale strach, aby to pacholek nikomu neprozradil, a tak ho zabil a zahrabal v lese. Mezitím ale voly zmizeli. Na druhý den se z lesa začalo ozývat příšerné ryčení volů a podle něj lidé našli místo, kde byl pacholek pochovaný. Sedlák zešlel a potuloval se po kraji. Od té doby se místu říkalo *Soláň*.⁴³

Pověst je to pěkná, ale asi jí ani dříve lidé moc nevěřili.

Předpokládali však, že nějakou spojitost se solí mít bude. A dokonce i s dobytkem. Ale měly to být ovce a *Soláň* byl prý místem, kde se jim dávala při pastvě sůl. Stejněho původu má být třeba i *Solisko* na Horní Bečvě a i jinde na Slovensku.

Další teorie uvádí, že název souvisí se salajkou („draslem, potaší“), která se pod Soláněm skutečně vyráběla – je s ní spojeno jméno údolí *Popelář* na Hutisku. Název *Soláň* však nejspíše opravdu souvisí se solí. Ještě před osídlením Hrozenkova a Karlovic a před tím, než se zde začalo vyrábět draslo pro sklárny, už přes Soláň vedla obchodní stezka, po které se vozila sůl z polské Wieliczky do Uher. Byla to stezka zvaná solarská.

O medvědovi, který přišel trochu dřív

V Karlovicích se zachoval příběh o tom, jak se v údolí *Jezerne* kdysi usadil medvěd. U Vašutů otřepal všechna jablka ze stromů, Matochům zničil úly

a Ondra Pavelka si ho potmě spletl se svou milou Hančou, která na něj měla čekat pod hruškou za stodolou. Místu, kde se šelma nejvíc zdržovala, se prý později začalo říkat *Na Medvědí*.⁴⁴ Příběh počítá s tím, že jméno vzniklo, až když už většina starých rodů v Jezerném bydlela, ale ve skutečnosti je o dost starší. Existovalo už v době, kdy ještě na území Karlovic nežilo ani prvních 9 rodin. Objevuje se totiž na

Na Medvědí se prý zdržoval medvěd (FJ)

Přes Soláň se již od středověku vozila sůl

seznamu salaší z roku 1714 a je ještě počítáno mezi salaše obce Solance. Tato drobná chyba však není nijak překvapivá. Vždyť nová obec Karlovice vznikla teprve v uvedeném roce a úroveň byrokracie a „databázi“ té doby ještě nebyla tak vysoká jako dnes.

Podle díry ve stromě

Kdysi sešel přes hřeben Javorníků jeden Karlovjan. Dostal se do míst, kterým se říkalo *Zbojnická cesta*. To ještě z dob, kdy se v hlubokých lesích

schovávali zbojníci, kteří si pro orientaci dělali záseky do stromů, a právě podél tohoto chodníku jich prý bylo nejvíc. Karlovjan na značky narazil a šel podle nich. Dovedly ho až k velkému buku, ve kterém byla dutina. Když do ní lezl, vyletěl na něj velký pták, ale on se nedal a lezl dál. Na dně našel hrnec plný zlaťáků. A protože se prý takovým dírákům ve stromech říkalo gaur, povídá se tam od té doby *Gaurov*.⁴⁵

ÚDOLÍ A ČÁSTI VELKÝCH KARLOVIC

Velké Karlovice jsou opravdu velké. Kdyby se vedle sebe poskládalo 6 Karlovic, byla by to plocha stejná, jako je rozloha celé současné Prahy s jejími 57 městskými částmi a 112 katastrálními územími. Díky tomu je v Karlovicích mnoho větších i menších údolí, hřebenů a místních částí. Proto si na příkladu Karlovic ukážeme, jak různý může být původ názvů míst, především větších území a jejich pojmenování staršího původu.

Jména podle keřů

Už u vysvětlení jména Javorníků zaznělo, že místa byla často pojmenována podle dřevin, které na nich rostly. Patří k nim i údolí *Bzové* a *Léskové*. Záznamy o tom, že by v nich kdysi rostly bezové a lískové keře víc než v jejich okolí, sice nemáme, ale vzhledem k jejich jménům je to pravděpodobné.

Tišňavy a *Jezerné* jsou zase příkladem údolí, které mají název od málo obvyklých částí nebo tvarů krajiny. *Tišňavy* (viz úvodní foto kapitoly) získaly jméno podle zúženého místa v závěru údolí, kterýžto název se později rozšířil na údolí celé, i když to ani v dolní části nikterak stísněné není. Podle některých pamětníků ale název pochází z dob bojů s Uhry. Údolí bylo tak často vystaveno nájezdům, že lidem se v něm žilo „tísnivě, smutně“. V případě názvu *Jezerné* to samozřejmě bylo Jezero, zvláštnost, která v širokém okolí neměla obdoby.

Jak je vidět, s některými názvy se dá poradit celkem snadno. Jejich původ může být srozumitelný i tomu, kdo zrovna není toponomastikem, tedy odborníkem na názvy míst. S jinými pojmenováními je to horší. Protože se však Karlovicím věnoval Rudolf Šrámek, nestor české toponomastiky, máme původ některých neobvyklých jmen vysvětlený přímo od něj.⁴⁶

Oslové není od oslů

Název vrchu *Oslové* by lidová etymologie snadno vysvětlila tak, že tu jistě někdo choval osly. Chov oslů v Karlovicích a ani na Vsacku není nikde doložený, ale také by se dalo namítnout, že právě zde mohl být ten jeden jediný karlovický osel, o kterém žádné záznamy neexistují, a právě taková rarita by jistě mohla být dobrým důvodem pro pojmenování kopce. Úplně se to vyloučit nedá, ale pravděpodobnější je zcela jiný původ. Základem je zřejmě staré slovanské slovo *osl*, *osla*, které znamená ‚brusný kámen‘. Není to konec konců

Název Oslové pravděpodobně souvisí s výrobou brousků

ještě tak dávno, kdy obyvatelé Valašska říkali brouškům na broušení kos a srpů *osélky*. Dodnes někteří místní zmiňují pozůstatky pískovcových lomů na hřebeni, v nichž se měl těžit kámen na výrobu broušků. Stejného původu je pak pravděpodobně i vrchol *Oselná* v Léskovém na hranici se Slovenskem.

Milodrah, Těchomil nebo Vojmil?

Oslové, ‚vrch, kde se těžil kámen na brousky‘, z východní strany navazuje na údolí *Miloňov*. To je ukázkový příklad názvu místa odvozeného od

jména osoby. Miloň bývala běžná domácká zkratka jmen, která začínají nebo končí částí *mil*. Netušíme, zda se onen člověk jmenoval Milodrah, Milotěch, Těchomil či Vojmil nebo zda měl nám trochu známější jméno Miloslav, popřípadě Dobromil. Nevíme ani, jestli byl největším majitelem pozemků v údolí nebo byl prvním, kdo se tu usadil. Ale možná na nás odpověď stále ještě čeká ukrytá v archivech.

Pluh v Lemešné

Lemeš je radlice pluhu. Dříve běžně používané slovo v tomto případě pravděpodobně

Orba na Oslovém

Podle lidové tradice je název Pluskovce odvozen od pistolí

sloužilo k označení pole (louky, pastviny), které mělo tvar radlice. I na jiných místech Moravy se setkáváme s tím, že se pozemkům neobvyklých tvarů občas dávala jména podle zemědělských nástrojů nebo jejich částí (Lopata, Splaz apod.).

Vlhký Pluskovec

Údolí *Pluskovec* za karlovickým kostelem muselo být kdysi asi hodně podmáčené. Je totiž odvozené od slova

plůsk, které znamenalo ‚velmi mokrý‘ nebo alespoň ‚velmi vlhký‘. Toto zvláštní slovo nám může na první pohled připadat jako úplně neznámé, ale přesto jej v pozměněné podobě používáme i dnes. Bylo základem pro slovo plískanice, tedy studené podzimní deště. Mezi místními je rozšířený ale úplně jiný příběh vysvětlující vznik názvu. V údolí prý kdysi žili zbojnící, kteří používali pistole s krátkou hlavní, jimž se pro zvuk, který při vystřelení vydávaly, říkalo *pluskačky*.

HROZENKOVŠTÍ ORSÁCI A NEJEN ONI

Už jsme uvedli, že velká část usedlostí je pojmenována podle příjmení či (dříve) příjmí majitelů (více v kapitole *Hospodáři, majitelé, hosté*). V některých případech ale nešlo o skutečné příjmení, ale tzv. přezvisko. Dnes bychom možná řekli přezdívka.

Přezvisko bylo nejčastěji používáno u rozšířených rodů, kdy bylo z praktických důvodů nutné od sebe odlišit jednotlivé rodiny se shodným příjmením. To samo o sobě není

nic zvláštního a stejný způsob rozlišení se běžně používal i v mnoha jiných vesnicích u nás. Velmi neobvyklé však je, v jakém rozsahu se přezviska používala a částečně stále používají, zejména v Novém Hrozenkově (a také v Karolině, která byla až do roku 1949 jeho součástí). Je to způsobeno postupným rozšířením rodu Orságů, což je fenomén, který svým rozsahem nemá na Valašsku a ani v přilehlých oblastech obdoby.

Pověst a skutečnost

Pověst o příchodu Orságů do Hrozenkova je dobře známá, proto jen velmi krátce: Zakladatelem rodu měl být Michal Orsák, který údajně pocházel z uherské vesnice Dindeš (že by Gyöngyös?) a jako sirotek prý přišel s kupci. Usadil se v Hrozenkově, přiženil se na fojtství a sám se poté stal fojtem. Vsetínský pán Illésházy si Orsáka oblíbil, když mu předal nalezený poklad. Za něj dostal tolik pozemků, kolik stačil objet na koni za celý den.

Skutečnost, jak už to tak bývá, je poměrně odlišná. Podle historiků se první Orsák (psal se s „k“) usazený na Valašsku objevuje v Hošťálkové. Odtud přijmí brzy mizí a objevuje se na chvíli v Hovězí a v roce 1646 konečně i na Hrozenkově. Historické záznamy se s pověstí shodují v tom, že se skutečně jmenoval Michal, vzal si fojtovu dceru a byl později i fojtem. Obrovské plochy pozemků ve Stanovnici a na Bařinském Grúni získali však až jeho 3 synové. Koupili je velmi levně možná i proto, že hrabě Illésházy,

Před domem Josefa Országa Vraneckého při ústí Vranče

kterého jeho italská manželka držela velmi zkrátka, tak získal alespoň nějaké peníze.⁴⁷

Pán země

Rod se postupně velmi rozrostl (však také měl kde), ale stále se psal s „k“ na konci. Příjmení Orsák na Orság a Ország si mnoho rodin začalo měnit až ve 2. polovině 19. století. Napomohl tomu především Josef Ország-Vranecký starší, který velkou část mytologie rodu zřejmě sám vybudoval a podpořil ji i vytvořením speciálního orsáckého kroje.

Zdůvodnění zvláštního původu a postavení Orságů bylo jednoduché: maďarské ország znamená v překladu ‚země‘. Tedy jméno Ország muselo znamenat ‚pán země, zeměpán, zeman‘. Původ jména z maďarštiny je skutečně pravděpodobný, byť historik Ladislav Baletka nevyklučoval ani možnost, že příjmení pochází z němčiny (das Ohr – ‚ucho‘, der Sack – ‚pytel, kapsa‘).

Ta nejstarší, už v 17. století zaznamenaná přezviska Orsáků byla odvozena od zaměstnání nebo funkce (Kovář, Mynář, Fojt) nebo přímo podle

Interiér hospody Országa Vraneckého

Některá přezviska Orságů

Barčák	Kazmíř
Barvířovský	Kortiš
Bařinský	Košařfk
Bítalovský	Košút
Bobiš	Kretovský
Brňák	Kubiska
Buchlovský	Kulčák
Čagara	Orsáček
Čuda	Papež
Čudák	Paška
Čužek	Pavlovský
Divočák	Pilař
Dívoch	Podkopecký
Gabera	Prženka
Haferník	Rákoš
Hitler	Řehák
Hlupec	Sedlák
Holčák	Slavík
Holčík	Slavomír
Holubec	Statkář
Hošťalovský	Střibrňák
Hřebík	Štuler
Hubník	Titín
Chromovský	Vachala
Jantík	Valenta
Jarolím	Valůšek
Jura	Velehradský
Jurovský	Vlha
Juřík	Vranecký
Kaděra	Zabiťan
	Žoch

jména (Adam Orsák byl Adamovský, Jura Jurovský, Michal Michalovský).

Tvořila se třeba podle místa, kde rodina žila (Bařinský, Hřebík, Velehradský). Vznikala také přidáním příjmení rodiny, od které koupili dům nebo kam se přiznili (Řehák, Zaidl, Kulčák). Důležité bylo, jak kdo vypadal (Orság Hitler ze Stanovnice) a jaký byl. Mnozí ještě pamatují řidiče autobusu Orsága Divočáka („... *lidi se za jízdy báli a drželi se sedadel...*“). V případě Orsága Orsáčka jako přezvisko sloužila dokonce i jen zdrobnělina příjmení. A jistě existuje celá řada dalších důvodů pro vznik přezvisek, mnohé budou stejné jako u dnešních přezdívek.

Aby přezviska dobře sloužila k rozlišování rodin a lidí, muselo v nich docházet ke změnám. Asi nejčastějším důvodem bylo stěhování z otcovského domu. Když se kolem roku 1835 přiznal Pavel Orsák Barvířovský z Račkova na začátek Vranče, stal se z něj Orsák Vranecký.⁴⁸

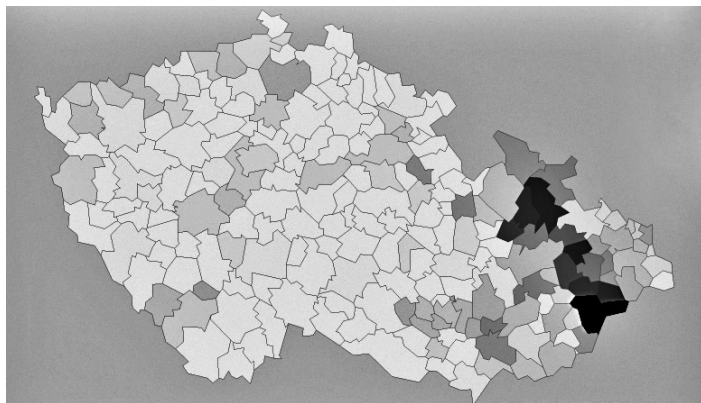
Rozlišení bylo nutné řešit také v případě, kdy se rodina rozrůstala na jednom místě. Někdy to šlo provést jen upřesněním přezviska původního, jako tomu bylo v případě Dolních Košutů a Horních Košutů v Malé Stanovnici. Jiný příklad vývoje pozorujeme na shluku domů na začátku údolí Račkov v Karolince: v roce 1731 tu získal pozemky Adam Orsák ze Stanovnice,⁴⁹ rodina usídlená v prvním domě získala přezvisko podle zaměstnání (Barvířovští/Barevňanští). S rozrůstáním rodiny v blízkosti postupně vznikaly

domy jejich potomků, a tak tu vedle Barvířovských časem žili i Orsáci Podkopečtí, Hošťalovští a Rákoši.

A aby to bylo ještě nepřehlednější, není neobvyklé, že se přezvisko jedné rodiny používalo ve dvou variantách (Titíni / Titínovští, Kreti / Kretovští, v nářeční variantě Bobiši/Bobiše, Divoši/Divoše).

Nejsou jen Orsáci

I když žádný jiný rod v Hrozenkově (a v Karolince) už nebyl tak početný jako Orsáci,

Mapa výskytu příjmení Orsák – čím tmavší barva, tím vyšší počet nositelů tohoto příjmení (Kdejsme.cz)

Usedlost Orságů Barvířovských/Barevňanských v Račkově, kteří získali své přezvisko podle zaměstnání

žilo zde i několik jiných větších rodů, u kterých se přezviska používala. Byli to např. Zbranci (Zbranek Hoferek, Valenta, Kupčík...) nebo Jochci (Jochec Rákoš, Jochec Michut...). V případě rodu Jochců se podobně, jako je tomu u Orságů, o příchodu prvního Jochce zachovala pověst. Takto ji vyprávěla paní Marta Orságová:

„Povídá sa, že prvni Jochec, který přišel na Hrozenkov, byl Žid. Utekl při pronásledování Židů z Polska. Jel na koni

Stanovniců a bylo hrozně špatné počasí. Bylo to navečer a hrozně chlápal sněh. Když jel kolem Koňaríků, gazda byl venku, a kde jede, a tak ho vzal na noc. A všimnete si, já sem si toho všimla, v každěj ráztoce byl Jochec.“

Úkol pro zvědavé čtenáře:

Znáte nějaká další přezviska Orságů? Pokud ano, napište nám je!

KAROLINKA – OD VESNICE K MĚSTU

Zvláštním případem toponym jsou tzv. *urbanonyma*, tedy jména vázaná na objekty, které jsou charakteristické pro města (jako např. park, náměstí, ulice či most). Městské názvosloví je specifické pro převahu tzv. honorifikačního motivu, tj. pojmenování nikoliv podle charakteru daného místa, ale podle nějaké osobnosti (např. *Masarykovo náměstí*), instituce či organizace (např. *Čs. legií*) nebo historické události (např. *28. října*). Střídající se politické režimy využívají uličního

názvosloví ke své legitimizaci, a proto zejména prominentní náměstí a ulice jsou často terčem přejmenování.⁵⁰ Například dnešní *Masarykovo náměstí* v Moravské Ostravě se původně jmenovalo *Ringplatz*, pak *Hlavní náměstí*, po roce 1919 *Masarykovo*, v letech 1940–1945 znovu *Hlavní* (resp. *Hauptplatz*), pak znovu *Masarykovo* a v letech 1953 až 1989 *Lidových milicí*. Podobně se měnily názvy ulic i v dalších městech – např. dnešní náměstí *Svobody* ve Vsetíně bylo dříve *Komenského*

a *Gottwaldovo náměstí* a *Dolní náměstí* bylo *Náměstí doktora Rosenberga*, resp. *Alfred Rosenberg – Platz*, a *nám. Dr. Beneše*. Není tedy překvapením, že obyvatelé měst uliční názvy často nepoužívají a orientují se spíše podle neoficiálních názvů. Zejména ti starší si v důsledku častých změn ani nejsou jistí, jak se ta či ona ulice vlastně dnes jmenuje.

Karolínka na cestě k městu

Pojmenování obcí, částí obcí a ulic upravuje zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, a dále *vyhláška ministerstva vnitra č. 326/2000 Sb., o způsobu označování ulic*. Jediná dvě omezení, která z uvedených předpisů vyplývají, jsou ta, že nemohou existovat dva shodné názvy v jedné obci a že se nesmí pojmenovat ulice nebo část obce po ještě žijícím člověku.

Když se Karolínka stala v roce 1998 městem, musela vytvořit oficiální uliční

názvosloví. Autory současného uličního názvosloví Karolinky jsou Tomáš Johec, tehdejší tajemník obecního úřadu, a Miroslava Koňářková, tehdejší matrikářka. V návrhu se snažili respektovat již zaběhnuté názvy všude tam, kde nějaké existovaly. Mezi názvy, které vycházejí z dřívějšího pojmenování, patří např. *Na Oboře*, *Mexická*, *Bařinská*, *Na Ingstavu*, *Rybízovna*, *Pod Paluchem*, *Na Paluchu*, *Na Hřebíku*, *Na Skleпоч*, *Pod Horů*, *Pod Grapů*, *Na Horebečví*, *Na Faře*, *Na Kalincově*, *Pod Obecnícu*, *Slavonie*, *Kortíše* či *Na Kání*. Ačkoliv se autoři uličního názvosloví snažili maximálně respektovat původní pojmenování, ne vždy to bylo možné. Například ulice *Bařinská* sice vychází ze staršího názvu *Bařiny* používaného pro tuto část obce, původní *Bařiny* ale označovaly mnohem větší oblast než dnešní *Bařinská*. Podobně ulice *Na Horebečví* vychází z dřívějšího názvu *Horebečví*, který také zahrnoval širší oblast horního konce Karolinky.

Nové názvy se tvořily podle charakteristických znaků pojmenovávaných ulic. Mezinové

názvy patří např. *Lesní* (podle budovy lesního závodu), *Dřevařská* (podle pily), *Rekreační* (podle rekreačního objektu Povodí Moravy), *Okružní*

(tvořící oblouk), *Severní* (přibližně orientovaná od severu k jihu), *Úzká* (podle tvaru), *Sportovní* (podle fotbalového hřiště), *Nábřežní* (podél Bečvy) či *Zahradní* (podle zahrádek), *Vsetínská* (hlavní silnice z Karolinky na Vsetín). Povětšinou byly vhodně zvoleny tak,

aby usnadnily orientaci v prostoru města. Snad jen ulice *Na Humenci* je jednak v rozporu s původním místním pojmenováním *Na Padělkách* a jednak postrádá orientační funkci – ulice *Na Humenci* je ve skutečnosti pod Humencem, což je kopec nad hlavním údolím na pomezí Hrozenkova a Karolinky.

Nejnovějším přírůstkem v uličním názvosloví Karolinky je ulice *Reichova*, která

nedávno vznikla v souvislosti s výstavbou nových rodinných domů. Název ulice odkazuje na klíčovou osobnost karolinské historie, a to zakladatele místních skláren, karlovického občana Salomona Reicha, zmíněného již v kapitole *Rozina, Charlotta a Karel*. Je to jediný příklad využití honorifikačního motivu v uličním názvosloví Karolinky. Tento motiv je však skrytě přítomen i v uličním názvu *Zemědělská* – je to pocta známému místnímu zemědělci Josefu Orságovi, přezdívávanému Statkář.

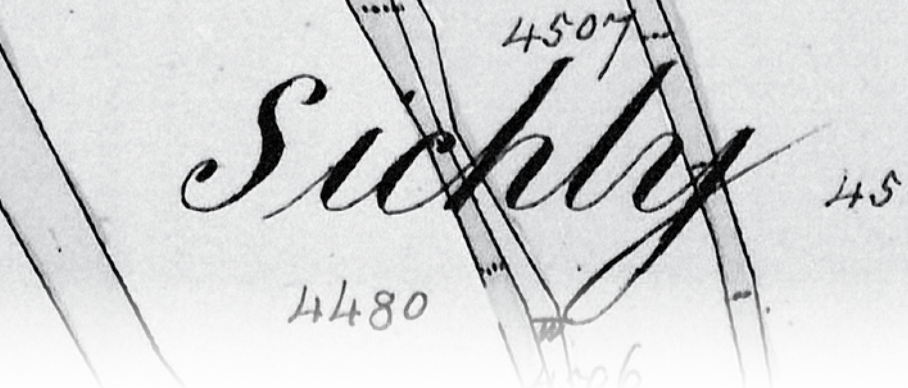
Posraná, pardon, Postranná

Specifikem uličního názvosloví Karolinky je tzv. *Posraná ulice*, kterou znají snad jako jedinou všichni místní obyvatelé, ačkoliv oficiálně neexistuje. Původně se nazývala *Postranná* a stálo na ní několik domků zaměstnanců skláren. Jelikož ji ale nikdo neřekl jinak než *Posraná*, zvolilo zastupitelstvo obce raději alternativní název *Pod Horů*, který se původně vztahoval jen k domům za

železniční tratí. Postranná ulice je příkladem starých uličních názvů, které se v dnešní Karolince utvářely již v době dávno před vznikem samostatné obce, a to v souvislosti se stavbou huti a budováním domů pro její zaměstnance. Na původní *Postrannou*, alias *Posranou* ulici např. navazovala ulice *Vídeňská*, která je dnes také součástí ulice *Pod Horů* a na které ještě stojí jeden domek sklářů. V blízké *Úřednické ulici* pro změnu bydleli vyšší zaměstnanci skláren. Byť pro mnoho obyvatel je Karolinka spíše dědina než město a změnou v město a zavedením uličních názvů nebyli nadšeni, uliční názvy mají v Karolince přece jen dlouhou tradici.

Postranná ulice

TROCHA TEORIE (NAKONEC) A K ČEMU TO MŮŽE BÝT DOBRÉ

Názvům míst se v odborné literatuře říká zeměpisná jména nebo také toponyma – z řeckých slov *tópos* (τόπος, ‚místo‘) a *ónoma* (ὄνομα, ‚jméno‘). Na jejich zkoumání se specializuje jazykovědná disciplína zvaná *toponomastika*, která si u zeměpisných jmen

všímá především jejich stáří, pravidel jejich tvorby a rozsahu jejich rozšíření.⁵¹

Místní a pomístní jména

Toponomastika rozlišuje mezi tzv. místními a pomístními jmény. Místní jména, odborně také zvaná *oikonyma*, jsou označení objektů vázaných na bydlení (názvy měst, obcí, ulic či místních částí, domů, hospodářských objektů, objektů občanské vybavenosti, sakrálních staveb apod.). Zejména názvy sídel patří mezi velmi stará jména a často také jediná dochovaná ze své doby.

Speciálním případem místních jmen jsou tzv. *urbanonyma*, tj. označení pro objekty, které jsou charakteristické pro města (např. parky, náměstí, ulice, mosty, monumenty).

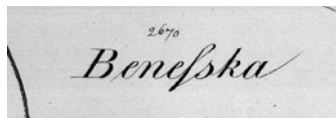
Pomístní jména, tzv. *anonyma*, naopak označují neobydlené objekty, ať už přírodního původu, nebo vytvořená člověkem. Tvoří zdaleka nejpočetnější skupinu jmen a povětšinou jsou mladší než místní jména. Nebývají kodifikována a zachycena v mapách, a proto také mnohem rychleji než místní jména podléhají změnám v souvislosti se změnami využívání krajiny. Přesto mezi pomístní jména patří také jména v českých zemích úplně nejstarší, zejména pak názvy některých řek, které mají před slovanský, povětšinou germánský, popř. keltský původ. Jména řek jsou příklady tzv. *hydronym*, tj. označení vodních toků a ploch (např. řek, potok, pramenů,

studánek, rybníků, jezer, bažin). Mezi pomístní jména dále patří tzv. *hodonyma*, tj. názvy cest, stezek, křižovatek, mostů či tunelů, *oronyma*, tj. jména hor, údolí, kopců, hřbetů, jeskyní či propastí, a *agronyma*, tj. jména polí, pastvin, lesů či luk.

Jména jako odraz historických událostí a života v krajině

Z jazykovědného pohledu jsou toponyma velmi zajímavým materiálem pro zkoumání vývojových změn v jazyce a pro mapování rozšíření nářečních forem. Jako příklad nářeční vázanosti určitých toponym může sloužit pojmenování *Blato*, které je časté např. v jižních Čechách, ale téměř úplně chybí na východní Moravě, kde je naopak nejčastějším pojmenováním zamokřených

míst název *Bařina*. Někdy jsou nářeční rozdíly patrné i v regionálním měřítku, jak bylo možné vidět na příkladu pojmenování usedlostí v kapitole *Hospodáři, majitelé, hosté*.

Zeměpisná jména jsou v centru zájmu i mnoha dalších oborů. Historikové a historičtí geografové např. studují zeměpisné názvy jako nástroj k lokalizaci zaniklých sídel či individuálních objektů (vesnic, osad, hradišť, usedlostí, mlýnů apod.), ke zkoumání právních a vlastnických vztahů či průběhu a charakteru osidlování oblasti. Příkladem identifikace právních vztahů může být přídatné jméno „Německý“ před názvem obce (jako např. *Německá Lhota*). Velice často termín „německý“ neodkazuje na národnostní složení obce, ale na právní rámec jejího založení, v tomto případě tzv. německé právo, podle něhož byla založena i řada jazykově českých obcí.⁵² Název *Lhota* zase svědčí o způsobu založení – osadníci dostali lhůtu, v níž museli přeměnit les v zemědělsky využívanou půdu, přičemž

odměnou jim bylo, že po tuto lhůtu byli osvobozeni od poddanských povinností.⁵³ Etnologové sledují formy a způsoby hospodaření a využívání prostředí a také utváření etnických společenství (např. *Žory, Uhliska, Haťok, Německý Brod, Uherský Brod, Valašská Polanka*). Biologům a ekologům toponyma pomáhají identifikovat zajímavá přírodní stanoviště (např. *Bařiny, Sihly, Mrazok, Zimný*) a rekonstruovat historické rozšíření určitých druhů (např. *Javorníček, Lipové, Borsučí, Medvědí*), zatímco geologům usnadňují identifikaci specifických geologických a geomorfologických útvarů (např. *Čertovy kameny, Jezero, Ďůry, Jamy, Smradlavá, Sirkovňa*).

Toponyma tedy poskytují skutečně bohatý výzkumný materiál pro celou řadu disciplín. Problém ovšem je s jejich dokumentací a zejména

pak interpretací. Jak si svého času posteskl jazykovědec František Kopečný: „Vykládat význam a původ nejasných místních a zeměpisných jmen je věc choulostivá a nevděčná. Pokusy o takovéto výklady končívají málokdy šťastným výsledkem“.⁵⁴ Obtížnost výkladu zeměpisných jmen spočívá ve velmi sporadických historických pramenech a výrazných morfologických a hláskoslovných změnách, jimiž názvy za staletí svého vývoje prošly.

Prameny pro studium toponym

Jako hlavní prameny pro studium toponym dnes většínou slouží především stará kartografická díla, gruntovní knihy (soupisy kupních a zástavních smluv k jednotlivým usedlostem), urbáře (popisy panství a odhady jejich výnosů) a katastrální mapy. Iména v nich bývají často zkomolená latinským či německým přepisem a jejich výčet je povětšinou značně neúplný. Přesto jsou velmi cenným zdrojem

informací, především pak tzv. stabilní katastr z první poloviny 19. století, který poprvé na našem území plošně převedl vlastnické vztahy do mapové podoby, jež slouží jako podklad pro současné katastrální mapy dodnes. Dalším cenným zdrojem je rozsáhlý soupis zeměpisných názvů, který od 60. do 80. let 20. století probíhal napříč českými zeměmi (s výjimkou Sudet) pod záštitou Ústavu pro jazyk český Československé akademie věd. Jednalo se o důležitý materiál, který ovšem s ohledem na svůj objem, bohužel, dodnes zůstává v jeho celosti nezpracovaný, a tudíž i veřejně nepřístupný. Český úřad zeměměřický a katastrální spravuje veřejně dostupnou databázi zeměpisných názvů GeoNames, která ale obsahuje jen standardizované názvy často odlišné od jejich skutečně užívané podoby. Proto nejvhodnějším nástrojem studia toponym nadále zůstává vlastní terénní sběr doplněný o historické a současné prameny uvedené výše.

**SKLENÁŘSTVÍ
RÁMOVÁNÍ**
TRČKA MARTIN TEL: 571644121

· RÁJ V SAMÉM SRDCI VALAŠSKA
★★★★
**HORSKÝ HOTEL
SOLÁŇ**
816 m n. m.
· KONFERENCE A ŠKOLENÍ · BAZÉN S MOŘSKOU VODOU ·
· WELLNESS · POBYTY PRO RODINY S DĚTI · LYŽOVÁNÍ ·
TEL.: 571 480 100 · www.hotelsolan.cz

6 km

Lyžařské areály Soláň

Lyžařské areály
Soláň

CHRÁNIT, NEBO NECHRÁNIT? TOŽ OTÁZKA...

Jak jsme viděli v jedné z předešlých kapitol, názvy míst se vždy měnily – staré názvy mizely a byly nahrazovány novými. Zvláště velkou ranou pro místní a pomístní jména byly odsun německého obyvatelstva z pohraničí na konci 40. let, změny v hospodářství a následná kolektivizace zemědělství v 50. a 60. letech 20. století, kdy po přerušení sídelní kontinuity v případě Sudet a po rozorání mezí a polních cest, scelení polí, luk a pastvín a zalesnění málo výnosných horských zemědělských pozemků na celém území nenávratně zmizely statisíce pomístních jmen.

Úkol pro zvědavé čtenáře:

Zdá se Vám výše uvedený odhad počtu zmizelých názvů přehnaný? Zkuste si spočítat, kolik názvů by se ztratilo celkem, kdyby pro každou z cca 6000 současných obcí zmizelo jen 50 názvů. A kolik by jich zmizelo, kdybychom místo současných obcí počítali ztráty správněji pro cca 13000 existujících katastrálních území?

Podle námi provedených soupisů místních a pomístních jmen mezi mladou generací však v současnosti staré názvy z povědomí lidí mizí dále a možná i v podobném rozsahu. Přitom jsou to názvy, které jsou cenným kulturním dědictvím naší země a příběhy v nich vepsané nám podávají svědectví o tom, jak se náš domov stal tím, čím je. Je již téměř klišé říkat, že kdo nezná svou minulost, je odsouzen ji opakovat, ale právě místní a pomístní názvy jsou okénkem do naší vlastní historie.

„Místní názvy je třeba chránit stejně, jako každou historickou památku rázu věčného“

Na druhou stranu je velkou otázkou, zda platí, jak již v roce 1945 uvedl Archiv ministerstva vnitra ve svém stanovisku ke změnám zeměpisných názvů, že „*místní názvy je třeba chránit stejně, jako každou historickou památku rázu věčného*“.⁵⁵ Jako jakákoliv jiná kulturní památka se mohou

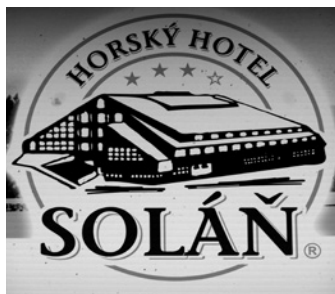
názvy totiž uchovat jen tehdy, pokud budou živé, tj. pokud budou skutečně užívány místními lidmi v každodenních situacích. A takové budou jen tehdy, pokud jim budou jejich

Dopadneme takto?

uživatelé rozumět a budou se podle nich orientovat v krajině. Zakonzervovat minulý stav proto není možné. Má tedy toto dilema nějaké řešení?

Pro inspiraci vůbec nemusíme chodit daleko. Právě Karolinka je příkladem dobré praxe uchování původních názvů ve jménech nových. Zastupitelstvo obce mohlo klidně zvolit cestu honorifikačního motivu, který je ve městech užíván naprosto běžně, a nově pojmenovávané ulice mohly nést názvy podle osobností

Příklad dobré praxe – původně Biocel, později Koh-i-noor, nyní Soláň

místního či národního kulturního a hospodářského života. Možná by takové názvy dokonce mohly Karolince přinést i větší prestiž – představte si, že by se náměstí *U Radnice* jmenovalo *Masarykovo*, ulice *Vsetínská třídou 17. listopadu* a ulici *Pod Paluchem* by se říkalo třeba *Joži Országa-Vraneckého*. Vyznali byste se v takovém městě? Pravděpodobně by to dopadlo tak, jako ve větších městech, kde lidé, aby se

vůbec domluvili, používají raději neoficiální, ale živé názvy.

V zavedení uličního názvosloví, jakkoliv založeného na dřívějších názvech, samozřejmě ale také spočívají určitá rizika. Z našeho výzkumu vyplynulo mimo jiné také to, že ti, kdo vyrostli již v novém systému uličních názvů, stará jména téměř neznají, pakliže nebyla převedena do podoby uličních názvů. To je např. případ názvu *Kněžůvka*, který mohl být snadno uchován, pokud by se použil pro pojmenování ulice, která se dnes nazývá *Dřevařská* a která vede do míst dřívějších církevních pozemků.

Uliční názvy si lidé navíc často spojují jen s ulicí, která byla podle případného staršího názvu pojmenována. Například pod jménem *Horebečví* si mladší obyvatelé Karolinky

Příklady dobré praxe – uchování starých názvů v názvech nových

většinou vybaví jen bytovky ve stejnojmenné ulici, nikoliv celý horní konec Karolinky tak jako starší obyvatelé města. Podobně je to také s *Bařinami*.

A do třetice, při přepisu místních podob jmen je třeba také respektovat nářeční pravidla výslovnosti a pravopisu. Ulice Pod Horů a Pod Grapů by se měly správně psát *Pod Horů* a *Pod Grapů*.

Cesty k uchování místních názvů

Pokud by tedy z našeho výzkumu měla vzejít nějaká doporučení, zněla by zřejmě takto:

- 1) při pojmenování nových objektů v obci (ulic, místních částí, významných staveb) maximálně dbát na to, aby zůstala uchována alespoň některá místní či pomístní jména spojená s dotčenou lokalitou;
- 2) aktivně používat tato jména v informačních materiálech a veřejné diskuzi a komunikaci;

Názvy přežijí, jen když se budou používat

- 3) využívat místní názvy ve výuce místní historie a vlastivědy, aby se děti od základní školy postupně seznamovaly s místním názvoslovím.

I při respektování těchto doporučení je třeba se smířit se skutečností, že mnoho starých i současných názvů prostě zanikne a místo nich vzniknou nové. Nicméně některé se třeba uchovají a místní pak budou moci zvědavým dětem i návštěvníkům vysvětlit, proč se u nich říká *Čína*, *Mexiko*, *Stanovnice*, *Na Hřebíku*, *Na Člověčí* či třeba *Babínek*.

O KNÍŽCE A PROJEKTU

Knížka je výsledkem tříletého úsilí malého výzkumného týmu a je založena na necelé stovce rozhovorů s místními obyvateli, dotazníkovém šetření zaměřeném na znalost názvů a studiu odborné literatury, archivních dokumentů a starých map. Knížka doprovází stejnojmennou výstavu v Muzeu Karlovic (listopad 2013–březen 2014) a je součástí výzkumného projektu *Místní a pomístní názvy jako kulturní dědictví a zdroj lokální, regionální a národní identity*. Příprava metodiky ochrany místních a pomístních jmen podpořené Ministerstvem kultury ČR. Cílem projektu je jednak mapovat názvy míst tak, jak jsou v každodenním životě užívány, ale také přispět k uchování alespoň některých starých názvů v povědomí mladší generace. Tohoto cíle se snažíme dosáhnout pomocí výstav, publikací, interaktivních internetových stránek (www.nazvymist.cz) a dalších aktivit (např. přednášek, vycházek aj.). V rámci projektu jsme zkoumali dvě městské (Havířov, Ostrava) a dvě vesnické oblasti (Velké Karlovice, Karolinka a Nový Hrozenkov a dále Morávka, Krásná, Raškovice, Pražmo a Vyšní Lhoty), abychom měli co nejširší možnost srovnání způsobů užívání místních názvů. V každé z těchto lokalit se uskutečnila výstava doprovázená knížkou podobnou té, kterou držíte v ruce. Uvítáme nabídky na případnou spolupráci a možné rozšíření na další obce. Velice také oceníme Vaše postřehy a podněty a předem děkujeme za jejich zaslání.

ZA ŘEŠITELSKÝ TÝM PROJEKTU:

PhDr. Přemysl Mácha, Ph.D.

Katedra sociální geografie PřF
Ostravská univerzita v Ostravě
Chittussiho 10
710 00 Ostrava
Tel.: +420 737 314 312
Email: premysl.macha@osu.cz

Ing. Vojtěch Bajer

ČSOP Salamandr
Tvarůžkova 1805
756 61 Rožnov pod Radhoštěm
Tel.: +420 571 613 241
E-mail: salamandr@salamandr.info

Doc. Mgr. Jaroslav David, Ph.D.

Katedra českého jazyka FF
Ostravská univerzita v Ostravě
Reální 5
701 03 Ostrava
Tel.: +420 604 159 745
Email: jaroslav.david@osu.cz

Více informací o projektu a další výstupy včetně mapové aplikace naleznete na webu

www.nazvymist.cz

O VÝSTAVĚ

Tato knížka je katalogem ke stejnojmenné výstavě, která se uskutečnila v období listopad 2013–březen 2014 v Karlovském muzeu ve Velkých Karlovicích. Více než tři desítky panelů výstavy se věnovaly stejným tématům, o nichž pojednává tato knížka, ale za využití bohatého doprovodného obrazového materiálu a historických a současných map a leteckých snímků. Výstavu doprovázela samostatná prezentace historických pohlednic, které dále dokumentovaly proměny názvosloví krajiny Horního Vsacka.

ZDROJE FOTOGRAFIÍ A OBRÁZKŮ

Historické fotografie, pokud není uvedeno jinak, pocházejí ze sbírky Josefa Adama z Velkých Karlovic. Současné fotografie byly pořízeny autory této knížky. Ostatní archivní prameny pocházejí z následujících zdrojů:

MZA – Moravský zemský archiv,
Brno, MAPPA Super Loca
Controversa inter Dominium
VAGH–BESTEZE in Regno
Hungaria et Dominium Roseno-
viense in Marchionatu Moravia
sita, Sběrka map a plánů (sign. 54,
mapová skříň 13/4)

ČÚZK – Český úřad zeměměřický
a katastrální, mapy stabilního ka-
tastru pro Nový Hrozenkov (1829)
a Velké a Malé Karlovice (1835)

MS – 1st Military Survey, Section
No. 71, Austrian State Archive/
Military Archive, Vienna

Laboratoř geoinformatiky
Univerzita J. E. Purkyně –
<http://www.geolab.cz>

Ministerstvo životního prostředí
ČR – <http://www.env.cz>

ZAO – Zemský archiv v Opavě,
Velkostatek Vsetín a Ústřední

správa Thonetových statků na
Vsetíně, inv.č. 42 – Popis panství
Vsetín z roku 1666

MZR – Muzeum regionu Valašsko,
příspěvková organizace, fotografie
Stanovnice z roku 1976 pořízené
E. Urbachovou a M. Langrem
(13276 – Marečkov, 13273C –
prostor hráze)

OAV – Okresní archiv Vsetín,
razítka obce Karolinina huť
a Karolinka

UJC – Ústav pro jazyk český
Akademie věd ČR, v. v. i., Brno

BAL – Baletka, Ladislav. Karolinka.
Město v srdci Valašska 1949–1998.
Karolinka 1998, str. 45 a 53.

TL – Archiv Tomáše Ledra

MCH – Archiv Miloše Chuděje

FJ – František Jaskula

UŽITEČNÉ ZDROJE

Baletka, Ladislav. *Karolinka. Město v srdci Valašska 1949–1998*. Karolinka 1998.

Bajer, Vojtěch – Mičkalová, Helena. *Velké Karlovice. Lidé a krajina*. Rožnov: ZO ČSOP Salamandr 2002.

Bajer, Vojtěch – Mičkalová, Helena. *Velké Karlovice. Krajina příběhů*. Rožnov: ZO ČSOP Salamandr 2004.

Bajer, Vojtěch – Mičkalová, Helena. *Velké Karlovice. Cesty za minulostí a krásou I*. Velké Karlovice 2004.

David, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice. Kapitoly z moderní české toponymie*. Praha: Academia 2011.

David, Jaroslav. *Havířov. Paměť města – názvy míst*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě 2012.

David, Jaroslav. *Ostrava. Paměť města – názvy míst*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě 2012.

David, Jaroslav – Rous, Pavel. *Neviditelní svědkové minulosti. Místní a pomístní jména na Vysočině*. Praha: Academia 2006.

Hájek, Pavel. *Jde pevně kupředu naše zem. Proměna českých zemí v období socialismu, 1948–1989*. Praha: Malá Skála 2008.

Hosák, Ladislav – Šrámek, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku 1–2*. Praha: Academia 1970, 1980.

Kazmír, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*. Vsetín: Nakladatelství Dalibor Malina 2001.

Kazmír, Silvestr. *Nový Hrozenkov. Poohlédnutí za historií rázovité valašské dědiny*. Nový Hrozenkov 2009.

Kol. autorů. *Javornický hřeben – Javornický hřebeň*. Rožnov pod Radhoštěm 2003.

Kol. autorů. *Okres Vsetín. Rožnovsko. Valašskomeziříčsko. Vsetínsko*. Hvězdárna Valašské Meziříčí a Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 2002.

Kol. autorů. *Beskydy. Stavby a život v nich*. Třinec: Wart 2011.

Kol. autorů. *Beskydy. Zdroj práce a obživy*. Třinec: Wart 2012.

Kutzer, Jan. *Karlovske zrcadélko k upomínce na svěcení nové budovy školní v Podlátém*. Velké Karlovice 1886.

- Lutterer, Ivan – Šrámek, Rudolf. *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod 2004.
- Macůrek, Josef. *Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století*. Ostrava 1959.
- Mičkalová, Helena. *O čem si vyprávějí Karlované: pověsti, legendy a vyprávění z Velkých Karlovic a okolí*. Velké Karlovice 1997.
- Mičkalová, Helena. *Co sa Karlovanom stalo aj nestalo: pověsti, legendy a vyprávění z Velkých Karlovic a okolí*. Velké Karlovice 1999.
- Mičkalová, Helena. *Co si pamatují Karlované: pověsti, legendy a vyprávění z Velkých Karlovic a okolí*. Velké Karlovice 2001.
- Mičkalová, Helena. Velké Karlovice. *Cesty za minulostí a krásou II. Velké Karlovice 2008*.
- Olivová–Nezbedová, Libuše a kol. *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia 1995.
- Stibor, Miloslav. *Nový Hrozenkov na mapách a plánech*. Nový Hrozenkov 1994.
- Šmilauer, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha: SPN 1966.
- Štika, Jaroslav. *Moravské Valašsko. Jeho vznik a vývoj*. Ostrava: Profil 1973.
- Štika, Jaroslav. *Valaši a Valašsko. O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších*. Rožnov pod Radhoštěm 2007.

Vybrané prameny dostupné na internetu:

Stránky projektu	http://projekty.osu.cz/mistapameti
Mapová aplikace projektu	http://www.nazvymist.cz
Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska	http://oldmaps.geolab.cz
Stabilní katastr a další staré mapy	http://archivnimapy.cuzk.cz
Současný katastr	http://www.cuzk.cz
Databáze Geonames	http://geoportal.cuzk.cz/
Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.	http://www.ujc.cas.cz
Státní okresní archiv Vsetín	http://vsetin.mza.cz
Moravský zemský archiv	http://www.mza.cz/

REJSTŘÍK ZEMĚPISNÝCH NÁZVŮ

Adamíky	39
Argentina	57
Babínek	23
Babinky	23, 49
Baďurka	53
Baďurova	49
Balaton	54
Balcek	54
Balkán	57
Baraňářka	27
Baraní	27
Barevňa	36
Bařinská	77
Bařinský Grůň	22
Bařiny	25, 87
Bavorský les	20
Bečva	5
Benešky	38
Beskyd	20
Beskydek	20
Beskydy	20
Bezníková	26
Borsučí	26
Bosurčí	51
Brdy	20
Brodská	22, 49
Břestová	26
Bukorýška	26
Buková	26
Bukovina	26
Bzové	66
Capúry	27

Celnica	46, 53
Cikánský potůček	42
Cikánský vršek	42
Čertovy skály	62
Čertův dům	62
Čertův kámen	62
Čertův mlýn	62
České středohoří	20
Český les	20
Česnečka	26
Čína	59
Čínský splav	56
Čistěnka	30
Čupel	24
Dolina Urgatina	16
Dorčinec	38
Dráhy	33
Dřevařská	78, 86
Dubinka	26
Ďúry	61
Fojtské	40
Foldynovice	38
Františčina huť	36
Gaurov	9, 65
Gorbovice	38
Grapy	25
Grůň	24
Grúník	49
Gřundělovice	38
Haferníková	49
Halenkov	11
Hliník	36
Holomúc	58
Horebečví	77
Hrozenkov	13
Nový	13
Starý	13

Huslenky	11
Huť	18
Charlottenhütte	17
Chemik	55
Chotárna	45
Chotárňa	50
Chřiby	20
Ingstav	53
Jasenčí	26
Jaseníková	26
Javorníky	7
javořiny	7
Jedlová	26
Jestřábí	26
Jezerky	25
Jezerné	64, 67
Ježůvka	26
Jizera	4
Jizerské hory	20
Kačák	54
Kajman Štráse	55
Kalincov	37
Kání	22
Kání dolina	53
Kání Grůň	22, 50
Karlovice	14
Malé	15
Velké	15
Karolinina huť	17
Karolinka	18
Kasárné	42
Kladňačka	47, 49
Kladruby	28
Kněžůvka	40, 86
Kobylárky	27
Kobylí	27
Kobylná	27

Kobylská	27, 31	Minářka	53	Nad Hústěm	33
Koncová	22	Mizerky	25	Nádro	55
Koncová Kyčera	22	Morava	5	Německá kolonie	46
Kortiše	77	Móizr	54	Noclehy	42
Koryta	33	Mraznice	33	Novohradské hory	20
Košařiska	33	Mrchovisko	33	Nowá Wes	14
Košelovská republika	39	Mrtvá zóna	55	Octová	25
Kóta 147	54	Na Árendě	41	Odtrhlá strana	16
Kozí fojtství	27	Na Bukovém chodníku	51	Ohrada	33
Králický Sněžník	20	Na Drahách	33	Ohrady	33
Kršla	30	Na Faře	40, 77	Okružní	78
Kršle	30	Na Horebečví	53, 77	Ondrášovy díry	62
Krušné hory	20	Na Hřebíku	77	Oravců	31
Křemeň	50	Na Humenci	78	Oristova základna	55
Křeminka	50	Na Hutisku	36	Orlické hory	20
Kubáně	39	Na Ingstavu	53	Orsáci	70
Kuřičkov	37	Na Kalincově	77	Oselná	68
Kyčera	24	Na Kání	77	Oslové	67
Kyčerka	49	Na Košároch	33	Ostrava	5
Kysučanka	31	Na Medvědí	64	Ostravice	5
Lazce	28	Na Oboře	53, 77	Ovčín	53
Lazy	28	Na Ohradě	33	Pálenica	30
Lemešná	68	Na Padělkách	41, 78	Panský příchlop	22, 41
Léskové	66	Na Paluchu	77	Papradný	26
Lesní	78	Na Pile	35	Pasečisko	34
Letovisko	34	Na Polaně	30	Paseky	30
Lopušanky	26	Na Rovence	25	Pastelník	33
Lužické hory	20	Na Rovni	25	Pavelčena	39
Machůzky	43	Na Sihle	25	Penzion	54
Malá strana	16	Na SklePOCH	77	Perdochovice	38
Marečkov	37	Na Solisku	33	Planá	25
Mariánská huť	36	Na Stanoch	53	Planisko	25
Medvědí	26, 64	Na Šuláče	51	Pluskavec	50
Mexická	77	Na Tihelni	36	Pluskavec	54, 69
Mexiko	57	Na Uhliskách	35	Pod Grapů	77, 87
Miliónová ulice	55	Na Uhlisku	35	Pod Horů	77, 87
Miloňov	68	Nábřežní	53, 78	Pod Hrází	54

Pod Obecnici	77	Sportovní	78	V Olší	26
Pod Paluchem	77	Srní voda	26	V Rovních	25
Polany	30	Stanovnice	34	V Zahradě	25
Polom	30	Stanovnická Kyčera	22	V Záryjách	51
Polomová	30	Stanovnické baráky	53	Váleckova Kyčera	22
Popelář	64	Staré chodníky	42	Valentov	54
Popelník	35	Stolečný	49	Válkův Grůň	22, 50
Poruba	30	Studénky	25	Vaňkov	37
Posraná ulice	79	Svárlivá hora	45, 49	Vápenka	48
Prdovská republika	39	Světlá	30	Ve Mlýně	35
Prostranná	79	Světlá Polana	30	Ve Skálí	25
Prostřední hory	20	Světlansko	30	Ve Slovákovej	31
Provázkový chlívý	47	Sviňáčky	27	Ve Spáleném	30
Prženka	30, 53	Šerhovňa	42	Velehrad	25
Přischlop	24	Šumava	20	Vídeňská	79
Příslop	24	Tanečnica	60	Vinohrad	25
Pšurný	54	Tatry	25	Vlčí	26
Rástoky	49	Timbr	54	Vltava	5
Račkov	49	Tišňavy	67	Vranča	49
Reichova	78	Trojačka	61	Vranecká Kyčera	49
Rekreační	53, 78	Troják	61	Vranečka	49
Rozinka	12	Třebovice	30	Vsetín	10
Rozinkov	12	U Auta	54	Vsetínská	78
Rybízovna	77	U Banga	55	Vyrúbaná	30
Rybničiska	25	U Baráku	34	Zabité	44, 49
Sahara	25, 59	U Cikánské jedle	41	Zahradní	78
Saxák	55	U Hoferůch	40	Zbojnická cesta	65
Saxův most	48	U Huti	36	Zbojnické důry	61
Selský přischlop	22, 41	U Kretů	37	Zemědělská	79
Severní	78	U Partyzána	46	Žďár	30
Sídlo	55	U Piusa	53	Žďárec	30
Skaličí	25, 49	U Planků	37	Ždírec	30
Skalka	25	Ujmisko	34	Železné hory	20
Slavonie	59, 77	Úřednická ulice	79	Žentůr	51
Soláň	63	Úzká	78	Židák	48
Solisko	49, 64	V Americe	58	Žihlavná	26
Spálené	30, 49	V Huti	36		

POZNÁMKY

- 1 Malenínská, Jitka. K hydronymii Čech. O jménech tekoucích vod. In Olivová-Nezbedová, Libuše a kol. Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. Praha: Academia 1995, str. 286–287.
- 2 Hosák, Ladislav – Šrámek, Rudolf. Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Praha: Academia 1970 a 1980.
- 3 Lutterer, Ivan – Šrámek, Rudolf. Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Havlíčkův Brod: Tobiáš 2004, str. 42.
- 4 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valašska 1949–1998. Karolinka 1998, str. 21.
- 5 Dobeš, František. Javořiny na panství valašskomeziříčském. Dolina Urgatina, 1949, roč. 3, č. 1–2, str. 12–18.
- 6 Peroutka, Bohumil. Z pozemkových knih Velkých Karlovic. Dědina pod Beskydem, 1956, č. 7, str. 39.
- 7 Kol. autorů. Okres Vsetín. Rožnovsko. Valašskomeziříčsko. Vsetínsko. Hvězdárna Valašské Meziříčí a Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 2002, str. 889. Také Lutterer, Ivan – Šrámek, Rudolf. Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Havlíčkův Brod: Tobiáš 2004, str. 285–286.
- 8 Hosák, Ladislav – Šrámek, Rudolf. Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Praha: Academia 1970 a 1980.
- 9 Wenig, Adolf. Moravskoslezské pohádky a pověsti. Praha: Levné knihy KMa 2000.
- 10 Stibor, Miloslav. Nový Hrozenkov na mapách a plánech. Nový Hrozenkov 1994, str. 7–9.
- 11 Bajer, Vojtěch – Langer, Jiří. Polidšťování krajiny. In kol. autorů. Kulturní dědictví Soláně a jeho okolí: historie, příroda, kultura, život. Karolinka: Sdružení pro rozvoj Soláně 2012, str. 10.
- 12 Kutzer, Jan. Karlovské zrcadélko k upomínce na svěcení nové budovy školní v Podřátém. Velké Karlovice 1886, str. 33.
- 13 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valašska 1949–1998. Karolinka 1998, str. 41–47.
- 14 Malenínská, Jitka. Oronymie Čech. In Olivová-Nezbedová, Libuše a kol. Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. Praha: Academia 1995, str. 244–284.
- 15 Kopečný, František. O záhadě jména Beskydy. In kol. autorů. Adolfu Kellnerovi. Sborník jazykovědných studií. Opava: Slezský studijní ústav 1954, str. 158–173. Také Lutterer, Ivan – Šrámek, Rudolf. Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Havlíčkův Brod: Tobiáš 2004, str. 45.
- 16 Viz např. klasická práce Josefa Válka Poznámky k mapě moravského Valašska, uveřejněná v VII.–XI. roč. (1907–1911) Časopisu moravského musea zemského v Brně nebo např. práce Jaroslava Štiky Etnografický region Moravské

- 17 Valašsko. Jeho vznik a vývoj (Ostrava: Profil 1973, str. 61–65).
- 17 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valašska 1949–1998. Karolinka 1998, str. 36.
- 18 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valašska 1949–1998. Karolinka 1998, str. 27.
- 19 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valašska 1949–1998. Karolinka 1998, str. 26.
- 20 David, Jaroslav – Rous, Pavel. Neviditelní svědkové minulosti. Místní a pomístní jména na Vysočině. Praha: Academia 2006, str. 139–141.
- 21 Diskuze k názvu viz např. Válek, Josef. Poznámky k mapě mor. Valašska. Časopis moravského muzea zemského, 1907, roč. 7, str. 57.
- 22 Bajer, Vojtěch – Langer, Jiří. Polidšťování krajiny. In kol. autorů. Kulturní dědictví Soláně a jeho okolí: historie, příroda, kultura, život. Karolinka: Sdružení pro rozvoj Soláně 2012, str. 10.
- 23 Např. Štika, Jaroslav. Valaši a Valašsko. O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších. Rožnov pod Radhoštěm 2007.
- 24 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valašska 1949–1998. Karolinka 1998, str. 25.
- 25 Viz např. Baletka, Ladislav. K počátkům sklářské výroby na Vsetínsku. Sklárna v Novém Hrozenkově. Práce Vlastivědného ústavu Vsetín, říjen 1973.
- 26 Kutzer, Jan. Karlovské zrcadélko k upomínce na svěcení nové budovy školní v Podtátém. Velké Karlovice 1886, str. 56.
- 27 Šrámek Rudolf, Soukromá korespondence s Helenou Mičkalovou 1979.
- 28 Válek, Josef. Poznámky k mapě mor. Valašska. Časopis moravského muzea zemského, 1909, roč. 9, str. 206.
- 29 Mičkalová, Helena. Co sa Karlovjanom stalo aj nestalo: pověsti, legendy a vyprávění z Velkých Karlovic a okolí. Velké Karlovice 1999, str. 72–73.
- 30 Helena Mičkalová vydala také další knížky příběhů – Co si pamatují Karlovjané a O čem si vyprávějí Karlovjané.
- 30 Stibor, Miloslav. Nový Hrozenkov na mapách a plánech. Nový Hrozenkov 1994, str. 39.
- 31 Válek, Josef. Poznámky k mapě mor. Valašska. Časopis moravského muzea zemského, 1908, roč. 8, str. 223.
- 32 Bajer, Vojtěch – Mičkalová, Helena. Velké Karlovice. Krajina příběhů. Rožnov: ZO CSOP Salamandr 2004, str. 7.
- 33 Kazmír, Silvestr. Nový Hrozenkov. Poohlédnutí za historií rázovité valašské dědiny. Nový Hrozenkov 2009, str. 321.
- 34 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valašska 1949–1998. Karolinka 1998, str. 27.
- 35 Stibor, Miloslav. Nový Hrozenkov na mapách a plánech. Nový Hrozenkov 1994, str. 37.
- 36 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valašska 1949–1998. Karolinka 1998, str. 26–29.
- 37 Zemský archiv v Opavě,

- Velkostatek Valašské Meziříčí – Rožnov, inv.č. 683 - Situační plán povodí řeky Bečvy s označením hranic velkostatku a polohy Valašského Meziříčí, Dolní a Horní Bečvy, Valašské Bystřice, Vsetína, Rožnova, Halenkova a Hrozenkova, 1721.
- 38 David, Jaroslav – Rous, Pavel. Neviditelní svědkové minulosti. Místní a pomístní jména na Vysočině. Praha: Academia 2006, str. 103–105.
- 39 David, Jaroslav – Rous, Pavel. Neviditelní svědkové minulosti. Místní a pomístní jména na Vysočině. Praha: Academia 2006, str. 29–30.
- 40 Podle Šrott, Arnošt. Názvy usedlostí a tratí z Velkých Karlovic. Dědina pod Beskydem, 1956, roč. 7, str. 43.
- 41 Dobeš, František. Javořiny na panství valašskomeziříčském. Dolina Urgatina, 1949, roč. 3, č. 1–2, str. 12–18.
- 42 Mičkalová, Helena. O čem si vyprávějí Karlovjané: pověsti, legendy a vyprávění z Velkých Karlovic a okolí. Velké Karlovice 1997, str. 74–75.
- 43 Mičkalová, Helena. O čem si vyprávějí Karlovjané: pověsti, legendy a vyprávění z Velkých Karlovic a okolí. Velké Karlovice 1997, str. 78–79.
- 44 Mičkalová, Helena. O čem si vyprávějí Karlovjané: pověsti, legendy a vyprávění z Velkých Karlovic a okolí. Velké Karlovice 1997, str. 73.
- 45 Mičkalová, Helena. Co sa Karlovjanom stalo aj nestalo: pověsti, legendy a vyprávění z Velkých Karlovic a okolí. Velké Karlovice 1999, str. 77–78.
- 46 Šrámek Rudolf, soukromá korespondence s Helenou Mičkalovou 1979.
- 47 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valaška 1949–1998. Karolinka 1998, str. 28–32.
- 48 Kazmír, Silvestr. Nový Hrozenkov. Poohlédnutí za historií rázovité valašské dědiny. Nový Hrozenkov 2009, str. 324.
- 49 Baletka, Ladislav. Karolinka. Město v srdci Valaška 1949–1998. Karolinka 1998, str. 35.
- 50 Pro zájemce viz David, Jaroslav. Smrdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice. Kapitoly z moderní české toponymie. Praha: Academia 2011.
- 51 Pro zájemce viz např. klasická práce Vladimíra Šmilauera. Úvod do toponomastiky. Praha: SPN 1966.
- 52 David, Jaroslav. Smrdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice. Kapitoly z moderní české toponymie. Praha: Academia 2011, str. 100.
- 53 David, Jaroslav – Rous, Pavel. Neviditelní svědkové minulosti. Místní a pomístní jména na Vysočině. Praha: Academia 2006, str. 78.
- 54 Kopečný, František. O záhadě jména Beskydy. In kol. autorů. Adolfu Kellnerovi. Sborník jazykovědných studií. Opava: Slezský studijní ústav 1954, str. 158.
- 55 Citováno dle David, Jaroslav. Ostrava. Paměť města – názvy míst. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě 2012, str. 22.

PODĚKOVÁNÍ

Naše poděkování patří všem, kteří se podíleli na přípravě výstavy a zapojili se do výzkumu. Na prvním místě chceme poděkovat představitelům obcí, a to starostovi Velkých Karlovic Miroslavu Koňáříkovi, starostce Karolinky Marii Chovanečkové a starostovi Nového Hrozenkova Pavlu Jochcovi. Domluvili první kontakty a poskytli celému projektu záštitu a také finanční podporu.

Kromě zástupců obcí nám však se zprostředkováním kontaktů v každé obci rovněž pomáhali výjimeční lidé, kterým bychom chtěli zvlášť poděkovat. V Novém Hrozenkově to byla Emilie Pekařová, v Karolince Martina Havlová a ve Velkých Karlovicích Jindra Zvěřinová. Zavázání jsme také manželům Adamovým z Velkých Karlovic a Tomáši Ledrovi za poskytnutí historických fotografií a pohlednic Vsacka.

Náš dík patří rovněž ředitelům a učitelům základních škol ve všech třech obcích za laskavou pomoc s provedením dotazníkového šetření a umožnění setkání s žáky 8. tříd. Konkrétně děkujeme Haně Burdové, Petru Šrámkovi, Bohumile Václavíkové, Karlu Vašutovi a Evě Cigáníkové. Děkujeme rovněž všem žákům, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření a kteří se pak sami stali tazateli mezi svými příbuznými.

Rádi bychom také zmínili všechny, kteří se s námi podělili o své znalosti, vzpomínky a zkušenosti, otevřeli nám dveře svých domů a zapůjčili nám archivní materiály a staré pohlednice. Protože jich bylo téměř sto, není možné všechny uvést jmenovitě. Všem jim hluboce děkujeme za čas, který nám věnovali.

Děkujeme rovněž Zemskému archivu v Opavě, Okresnímu archivu Vsetín a Muzeu regionu Valašsko za poskytnutí archivních materiálů a také děkujeme ředitelce Karlovského muzea Soně Kollandové za umožnění uspořádání výstavy a pomoc s její propagací.

Zvláštní poděkování patří rovněž Luděkovi Krtičkovi za nenahraditelnou technickou pomoc a Jaroslavu Davidovi za odborné vedení.

Na závěr děkujeme našim rodinám za trpělivost, kterou s námi měly, a to za všechny večery a víkendy, které jsme místo s nimi strávili prací na projektu.

Vám všem věnujeme tuto knížku.

SUMMARY

Place names are an important part of our cultural heritage. This heritage is, however, disappearing rapidly as generations change and new people settle down in the villages. The authors of this book hope to contribute to a greater appreciation of the cultural heritage value of place names and their importance for the perception and interpretation of landscapes and for the formation of local identity. Individual chapters describe the historical genesis of local place names in Velke Karlovice, Karolinka, and Novy Hrozenkov in relation to historical events, interaction with the natural environment, forms of land management and industrial developments, and legal and ethnic relations. A special attention is paid to disappearing and newly invented place names and the differences in their usage among members of different generations. The final chapter considers possible means of place name conservation in-situ, that is, in their original environment as part of the larger landscape.

Okolí karlovského kostela, v pozadí Pluskovec a Javorníček (cca 1930)

Místo pro vaše poznámky

Za poskytnutí finanční podpory děkujeme

MINISTERSTVU KULTURY ČR

Dále děkujeme následujícím institucím za poskytnutí archivních materiálů a map:

ZEMSKÝ ARCHIV
V OPAVĚ

NÁRODNÍ ARCHIV
V PRAZE

MORAVSKÝ ZEMSKÝ
ARCHIV V BRNĚ

STÁTNÍ OKRESNÍ
ARCHIV VSETÍN

MUZEUM REGIONU
VALAŠSKO VE VSETÍNĚ

Velké
Karlovice

Karlovinka

Nový
Hrozenkov

knihovnicka.cz

9 788074 641770 >

Krajina je příběh a jména míst jsou slova, z nichž je tento příběh složen. A není to rozhodně příběh nudný, ba právě naopak. Jména míst vyprávějí příběhy o lásce a smrti, každodenní lopotě i svátečních chvílích, příběhy veselé i smutné, příběhy o setkávání lidí, zvířat, rostlin, hor, potoků a živlů či příběhy o nás a těch druhých za hranicemi našeho domova.

Knížka přináší některé příběhy krajiny Velkých Karlovic, Karolinky a Nového Hrozenkova tak, jak nám je vyprávějí názvy usedlostí, hospodářských objektů, hospod, hor, lesů, potoků, pastvin, cest či kaplíček. Naše knížka je tak netradičním pozváním k výletům krajinou uvedených obcí, krajinou minulou, současnou i budoucí.